

Silje Andresen, Anne Hege Strand
og Anne Mette Ødegård

Fagforbundets ungdomsbarometer 2017

Silje Andresen, Anne Hege Strand
og Anne Mette Ødegård

Fagforbundets ungdomsbarometer 2017

© Fafo 2017

ISBN 978-82-324-0402-5 (papirutgave)

ISBN 978-82-324-0403-2 (nettutgave)

ISSN 0801-6143 (papirutgave)

ISSN 2387-6859 (nettutgave)

Omslagsfoto: NTB Scanpix

Omslag og innmat: David Keeping

Trykk: RK Grafisk

Bilder:

Side 10 – Alf Tore Bergsli

Side 20 – Alf Tore Bergsli

Side 28 – Alf Tore Bergsli

Side 32 – Colourbox.com

Side 37 – Colourbox.com

Side 38 – Colourbox.com

Side 40 – Colourbox.com

Innhold

Forord fra Mette Nord, leder i Fagforbundet.....	4
Forfatternes forord	5
Innledning.....	6
Hovedfunn	9
1 Yrkesvalg og framtidens arbeidsmarked	11
Hva er viktig for valg av yrke?.....	11
Hva vil de unge bli?.....	16
Hva bringer framtidens arbeidsmarked?.....	17
2 Erfaringer fra arbeidslivet	21
Ungdom i jobb	21
Jobbtilfredshet blant unge i jobb.....	25
Forhold til fagbevegelsen	25
3 Holdninger til likestilling i arbeidslivet	29
4 En tillitsfull generasjon?	33
Tillit til andre mennesker	33
Tillit til samfunnsinstitusjoner	34
5 Politisk interesse blant unge.....	39
Engasjement for politiske saker	40
Unge holdninger til velferdsstaten	43
Holdninger til innvandring.....	45
Avslutning.....	47
Metode	49
Spørreundersøkelsen	49
Kvalitative intervjuer	51
Referanser	53

Forord fra Fagforbundet

En av pilarene i den norske modellen er et organisert arbeidsliv med høy grad av fagorganisering hos arbeidstakere og arbeidsgivere, med tariffavtaler som regulerer lønns- og arbeidsvilkår i arbeidslivet. Derfor er rekruttering til fagforeningsmedlemskap en forutsetning for at vi skal greie å ivareta og videreutvikle et solidarisk Norge. For oss i Fagforbundet er det noe av det aller viktigste vi gjør, og det at vi nå runder 360 000 medlemmer er et tegn på at vi er på god vei.

Men også vi kan rekruttere flere, og kanskje særlig blant unge i opplæring og jobb. Det er de unge som kommer etter oss som skal videreføre den norske modellen, og derfor henvender vi oss til dem når vi nå lanserer vårt eget ungdomsbarometer. Med ungdomsbarometeret ønsker vi å være et talerør for de unge, snakke om de unge og til de unge.

I samarbeid med Fafo har vi laget denne undersøkelsen blant 16–25-åringer fra hele landet. Noen er i skole, opplæring eller studier, andre i arbeid. Vi har spurt om hva de opplever og tenker om arbeidslivet, hvilken tillit de har til sentrale samfunnsinstitusjoner, og hvilke holdninger de har til politiske spørsmål som er avgjørende for velferd og fordeling.

Grunnene til at vi har gjort dette er flere. For det første ønsker vi å bidra til at ungdomsopplevelser og syn på spørsmål i politikk og arbeidsliv får en større plass i fagbevegelsen og i norsk offentlighet. For det andre ønsker vi å skaffe oss selv et bedre grunnlag for strategisk handling i vårt eget rekrutteringsarbeid. Vi ønsker rett og slett å vite mer om hva morgendagens fagorganiserte tenker og erfarer, og å utfordre oss selv. For det tredje håper vi å kunne være med på å supplere det som allerede finnes av annen forskning og undersøkelser som tar for seg ungdoms erfaringer og holdninger. Vi tror at vår særlige oppmerksomhet om ungdoms holdninger til arbeidslivet, fagforeningsmedlemskap og fellesskapsløsninger kan gi nyttig informasjon som andre studier ikke gir.

Ungdomsbarometeret er et uttrykk for at vi ønsker å kunne fange opp eventuelle endringer over tid, og at undersøkelsen vil gjentas med jevne mellomrom. Vi håper funnene i ungdomsbarometeret vil være interessante for flere. Både i LO-familien og fagbevegelsen for øvrig, og for beslutningstakere. Ja, i det hele tatt for enhver som har lyst å vite mer om hva unge i Norge i dag tenker om jobb og utdanning, om framtida, fagorganisering og noen av de store politiske spørsmålene.

Oslo, oktober 2017

Mette Nord, leder, Fagforbundet

Forfatternes forord

Denne rapporten er laget på oppdrag fra Fagforbundet, og vi vil takke forbundet for å ha tatt initiativ til et spennende oppdrag. Ungdoms holdninger til arbeidsliv og fagbevegelse er sjelden noe vi får anledning til å jobbe med. Videre vil vi takke Fagforbundet for gode innspill og kommentarer underveis. Jon Rogstad ved Fafo har kvalitetssikret rapporten, og vi vil takke for uvurderlige kommentarer. Respons Analyse har gjennomført datainnsamlingen og bidratt med nyttige kommentarer til spørreskjemaet, tusen takk. Huafeng Zhang skal også takkes for hjelp til å analysere det kvantitative datamaterialet. Størst takk går likevel til informantene, som har stilt opp og vært sjenerøse både med sin tid og sin kunnskap. En siste takksigelse er til Bente Bakken og Alf Tore Bergsli i Fafos informasjonsavdeling.

Fafo, oktober 2017

Silje Andresen
prosjektleder

Innledning

Generasjon Z kalles de, ungdommen som er født etter 1990. Disse vil prege det norske arbeids- og samfunnslivet i tiårene framover. Hva mener og tror de om sin egen posisjon på arbeidsmarkedet, fellesskapsløsninger og politiske saker? Dette har vi spurt ungdom mellom 16 og 25 år om. Deres holdninger til disse temaene er avgjørende for hvordan det norske samfunnet utvikler seg på områder som er viktige for fagbevegelsen.

Gjennom den årlige undersøkelsen Ungdata har vi god kunnskap om tilværelsen for elever på ungdomsskolen og i videregående opplæring. Årets undersøkelse (Bakken 2017) viser at de aller fleste norske ungdommer i denne aldersgruppa har det bra. Flertallet lever aktive liv, der venner, familie, skole, trening og digital fritid står sentralt. Dagens tenåringer er også en del skikkeligere og på mange måter mer veltilpasset enn tidligere generasjoner. Samtidig rapporteres det om økende stress og flere psykiske problemer blant dagens unge (Bakken 2017). I avisspaltene uttrykkes det bekymring for frafall i videregående opplæring og for ungdom som verken er i arbeid eller under utdanning.

Vår undersøkelse inkluderer både elever på videregående, studenter og unge arbeidstakere. Synspunkter på forhold i arbeidslivet er sjelden et sentralt tema i andre ungdomsundersøkelser. Gjennom oppslag i media har det blitt skapt et inntrykk av at mange i denne generasjonen ønsker seg stor grad av fleksibilitet, og at det aller viktigste er å realisere seg selv. De bryr seg i mindre grad om fast ansettelse og gullklokke etter 25 år på samme arbeidsssted. De er heller ikke særlig opptatt av fagforeninger. Stemmer dette bildet med virkeligheten?

Ungdomstida handler ikke minst om å finne sin plass i utdanningssystemet og i arbeidslivet. Målet med undersøkelsen er å bidra til kunnskap om unges ambisjoner i et nåværende eller framtidig yrkesliv. Vi spør også om holdninger til velferdsstaten, og om de er bevisste på betydningen av et organisert arbeidsliv.

I første del ser vi hva ungdom mellom 16 og 25 år mener og tror om yrkesvalg og sin egen framtid som arbeidstakere og hvordan arbeidslivet bør fungere: Er høy lønn og status viktig? Eller hva med faste ansettelser? Hvordan ser de på fagforeningsmedlemskap?

Selv om flertallet av norske kvinner er i arbeid og kvinnene har inntatt de fremste posisjonene i det norske samfunnet, er arbeidsmarkedet fremdeles kjønnsdelt. Mange velger tradisjonelt, til såkalte typiske manns- og kvinneyrker. Det klassiske eksemplet er ingeniør og sykepleier. I tillegg er det stadig underskudd på kvinnelige ledere, spesielt i det private næringslivet. Hvilke tanker gjør dagens ungdom seg om kvinners og menns posisjon på arbeidsmarkedet? Finnes det tegn på at denne kjønnsdelingen vil endre seg i årene framover?

I den andre delen av undersøkelsen får ungdommen si sin mening om sentrale politiske temaer som klima, rasisme og fremmedfrykt, ulikhet og skattenivå. Hvor stor er egentlig interessen for samfunnsspørsmål? Hvilke politiske spørsmål er dagens ungdom interessert i?

I Norge er tillit et honnørord, og tillit ses på som et lim i samfunnet. Vi er blant de mest tillitsfulle folk i verden. Spørsmålet er om dette vil vedvare. I hvilken grad har dagens ungdom tillit til sentrale institusjoner som politi, rettsvesen, politikere og media?

Den norske – og nordiske – samfunnsmodellen er avhengig av oppslutning om kollektive løsninger. De viktigste kjennetegnene ved denne modellen er små inntektsforskjeller, stor tillit til politiske institusjoner, høy sysselsetting og organisasjonsgrad, et godt utbygd avtalesystem i arbeidslivet, høyt skattenivå og en velferdsstat som omfatter alle. Sammenliknet med utviklingen i andre vestlige land, har den nordiske modellen stått seg godt de siste 25 årene. Blant utfordringene er likevel synkende organisasjonsgrad, økt

arbeidsinnvandring og konkurranseutsetting av arbeidsoppgaver (Dølvik et al. 2014). I mange europeiske land er arbeidsledigheten, spesielt blant ungdom, svært høy. En usikker internasjonal situasjon, høyere krav til utdanning og friere flyt av arbeidskraft kan skape bekymring for dem som står ved starten av voksenlivet.

Generasjon Z er født i årene før og etter årtusenskiftet. De har aldri levd i en verden uten mobiltelefon og internett, og digitale medier spiller en sentral rolle i hverdagen – både i skolearbeidet og for deres sosiale liv. Disse ungdommene vil også tilhøre den høyest utdannede generasjonen til nå. Det har aldri vært så mange unge som tar så lang utdanning som i dag (Bakken 2017).

I 2011 kom en offentlig utredning om ungdoms makt og medvirkning (NOU 2011: 20). Den konkluderer med at det finnes et omfattende samfunnsengasjement hos den yngre generasjonen. Men dette gjenspeiles ikke nødvendigvis i tradisjonelle kanaler som organisasjoner og politiske partier. Sosiale medier omtales som en stadig viktigere kanal for deltakelse og mobilisering, noe som også kan bidra til at flere enn tidligere deltar i dagsaktuelle diskusjoner. Utfordringen blir altså å få unges engasjement i større grad inn i det organiserte politiske systemet og den representative beslutningsprosessen.

1001 unge har svart på spørsmålene gjennom en telefonundersøkelse i regi av Respons Analyse. Blant disse er 66 prosent under utdanning, 30 prosent er i jobb, mens de resterende 4 prosentene verken er i utdanning eller jobb. I tillegg har vi snakket med 41 ungdommer i alderen 16 til 25 år, både gjennom gruppeintervjuer og samtaler enkeltvis (se mer om metode og data i metodekapittelet).

I presentasjonen av resultatene fra telefonundersøkelsen har vi lagt vekt på å presentere svarene for alle unge, men vi peker også på forskjeller innad i ungdomsgruppen, der vi ser at de ikke svarer likt. I denne rapporten har vi særlig lagt vekt på å presentere forskjeller mellom kjønn, utdanningsgrupper (yrkesfag, studiespesialisering og høyere utdanning). Dette er fordi andre holdningsundersøkelser oftest finner forskjeller mellom utdanningsnivå og kjønn. Noen steder peker vi også på forskjeller mellom unge som er i jobb og de som ikke er det. Vi har i denne omgang lagt noe mindre vekt på å studere geografiske forskjeller i svarene.

Som man spør, får man svar

Det kan være utfordrende å måle personers holdninger gjennom spørreundersøkelser.

Folk kan for eksempel vegre seg mot å avsløre at de ikke har noen holdning til et bestemt tema, og kan dermed komme til å svare uansett om de har en mening eller ikke. Man må også være varsom med automatisk å slutte fra informasjon om rene holdnings- og verdispørsmål til hvilke konsekvenser disse holdningene vil ha for folks framtidige atferd. Det klassiske eksemplet her er at selv folk som røyker kan uttrykke negative holdninger til røyking, uten at det nødvendigvis påvirker egen røykeatferd.

For å få de sikreste svarene fra holdningsundersøkelser, bør man bruke spørsmål som er utprøvd tidligere. Videre bør tolkningen av holdningsspørsmål vurderes opp mot annen kunnskap og undersøkelser om temaet.

Forfatterne bak Ungdata-undersøkelsen peker også på usikkerhet om spørreskjemaet er utformet på en god nok måte for å fange opp det man er interessert i, og om ungdommene forstår spørsmålene på samme måte som forskerne har lagt til grunn (Bakken 2017).

I tillegg kan personers holdninger farges av dagsaktuelle diskusjoner. Dette er i seg selv ikke et problem, men kan bidra til at de som blir spurt reproducerer meninger eller holdninger de har sett eller hørt istedenfor å gi uttrykk for egne holdninger i forbindelse med et bestemt tema (Mordal 1989).

Det er liten tvil om at holdningsundersøkelser er et viktig verktøy for å skaffe ny informasjon, og for å måle temperaturen på aktuelle temaer. Samtidig er det viktig å være klar over begrensningene.

Hovedfunn fra ungdomsbarometeret

- ▶ 95 prosent mener at muligheten for fast jobb er viktig for valg av yrke.
- ▶ At jobben passer med de unges interesser er det aller viktigste for valg av yrke (97 prosent svarer at dette er viktig eller ganske viktig).
- ▶ Ungdommen har tro på framtidens arbeidsmarked, og 70 prosent mener det vil bli bruk for deres utdanning framover.
- ▶ Halvparten tror det blir behov for å ta etterutdanning.
- ▶ Ungdommene som er i jobb oppgir at de trives på arbeidsplassen og at de får lært mye i jobben. Unge med yrkesfaglig bakgrunn er i størst grad fornøyd med det sosiale miljøet, yrkesvalg, kontroll over arbeidsoppgaver samt lønn.
- ▶ Et mindretall på 26 prosent i aldersgruppa 16–25 år er medlem i en fagforening. I aldersgruppa 21–24 år er 41 prosent fagorganisert.
- ▶ De som svarte nei på spørsmål om de var fagorganisert, fikk spørsmål om de trodde at dette kom til å bli aktuelt på et senere tidspunkt. Over halvparten av de unge svarer at de vil melde seg inn i en fagforening senere. Det er lite kunnskap om fagorganisering blant de unge.
- ▶ Om lag 60 prosent mener det er et problem at ungdom foretar kjønnsdelte yrkesvalg.
- ▶ Den generelle tilliten blant de unge er lavere enn hos befolkningen ellers.
- ▶ Tilliten til samfunnsinstitusjoner er den samme blant unge som hos resten av befolkningen, og de har størst tillit til politiet, domstoler og rettsvesenet. Men de har mindre tillit til medier, politikere og politiske partier.
- ▶ 55 prosent sier at de er interessert i politikk. 13 prosent svarer at de jobber aktivt med politiske saker.
- ▶ Den politiske interessen blant ungdommen øker med alder, noe som kan indikere at engasjementet kommer når de får stemmerett.
- ▶ De politiske sakene de unge er mest opptatt av, er å bekjempe rasisme og fremmedfrykt, bekjempe kriminalitet og få ordninger som gjør det lettere for unge å kjøpe seg bolig.
- ▶ Hele 96 prosent av de unge er helt eller litt enig i at det er viktig å betale skatt for å beholde sentrale velferdsordninger som gratis utdanning, helsevesen og eldreomsorg.
- ▶ 83 prosent er helt eller litt enig i at det er viktig å motarbeide at det blir for store forskjeller mellom fattige og rike i Norge.
- ▶ Et stort flertall (nesten 80 prosent) av de unge synes det er riktig at full lønn utbetales ved sykdom.
- ▶ Nesten halvparten er helt eller delvis enig i en påstand om at det er for lett å få penger fra NAV.
- ▶ 21 prosent mener at vi ikke bør slippe flere innvandrere inn i Norge.
- ▶ 70 prosent er helt eller litt enig i at vi bør slippe inn flere flyktninger som har behov for beskyttelse.

1 Yrkesvalg og framtidas arbeidsmarked

Et av de virkelig viktige spørsmålene i livet er hva man skal jobbe med. Yrkesvalg er noe barn og unge er opptatt av lenge før de kommer i en alder hvor de må bestemme seg. Men fra 16-årsalderen blir det mer alvor. Valg av type videregående opplæring er første skritt. Så kommer avgjørelsene med hensyn til fag og studieretninger.

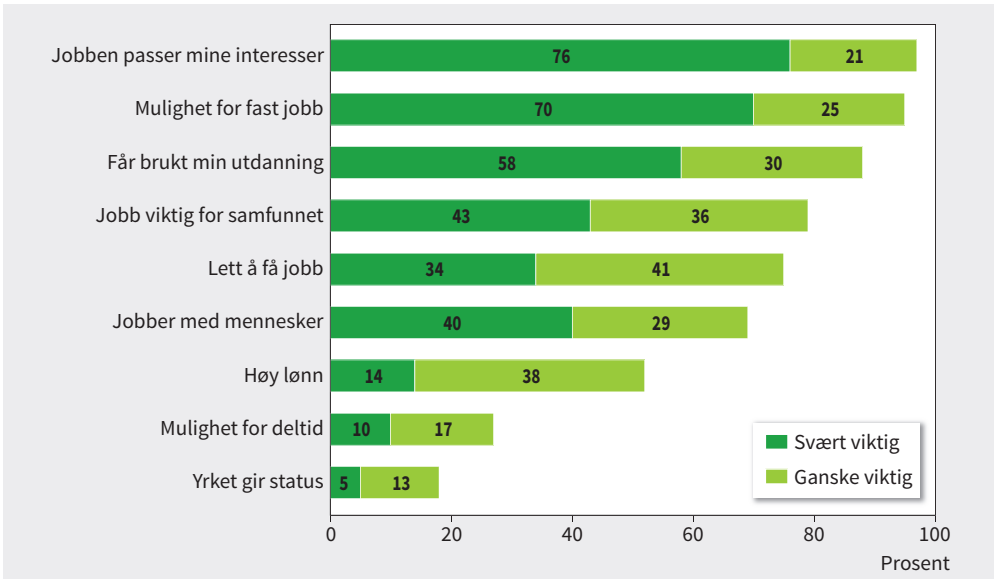
Hva er viktig for ungdommen når de bestemmer seg for et yrke? Og hvordan tror de det vil gå med dem selv som arbeidstakere i årene framover?

Hva er viktig for valg av yrke?

Jeg vet at lærerlønn ikke er den beste lønna i Norge. Men jeg har alltid brent for å hjelpe andre. Det er viktigere at jobben har betydning for andre mennesker (elev på videregående, 16 år).

Det er mange vurderinger som gjøres i forbindelse med å velge et yrke. Ofte vil valget være en kombinasjon av ulike forhold. Vil det være bruk for meg i årene framover? Hvordan passer dette yrket med mine interesser, og vil jeg få en anstendig lønn? Tall fra Ungdata¹ viser at det aldri har vært så mange unge som tar så lang utdanning som i dag. Mot slutten

Figur 1.1 Andel som mener ulike forhold for valg av yrke er svært viktige eller ganske viktige. Prosent. N=1001.

¹ Ungdata er den mest omfattende ungdomsundersøkelsen i Norge i dag, finansiert av Helsedirektoratet. Ungdata gjennomføres av Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), i samarbeid med landets sju regionale kompetansesentre innen rusfeltet. Undersøkelsen er elektronisk og foregår i skoletida blant skoleelever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring.

av 20-årene har over halvparten av jentene, og rundt en tredjedel av guttene, høyere utdanning (Bakken 2017).

Den teknologiske utviklingen går raskt, omstillingene kan bli store, og mange må regne med å utdanne seg videre eller skifte jobb i løpet av karrieren.

Ungdommene ble bedt om å ta stilling til en rekke forhold som kan ha betydning for valg av yrke, og hvor viktig eller uviktig de ulike alternativene er.

De to viktigste faktorene for unge i valg av yrke er at jobben passer med egne interesser (97 prosent mener at dette er svært eller ganske viktig), og at det gir mulighet for fast jobb (95 prosent svarer at det er svært/ganske viktig). I den andre enden av skalaen viser tallene i figur 1.1 at status har mindre betydning. Kun 5 prosent mener status er svært viktig, mens 13 prosent mener det er ganske viktig.

Videre er nesten ni av ti opptatt av å få brukt utdanningen sin. Om lag åtte av ti ønsker å jobbe med noe som er viktig for samfunnet. I samsvar med et sterkt ønske om å få fast jobb, er det også en stor andel som legger vekt på at det er *lett* å få jobb (til sammen 75 prosent svarer at dette er svært eller ganske viktig) som grunnlag for yrkesvalget. Nesten 70 prosent mener det er viktig å få jobbe med mennesker.

Over halvparten av ungdommene svarer at høy lønn har betydning. Flertallet (38 prosent) mener at dette er ganske viktig, mens 14 prosent svarer at det er svært viktig.

Mulighet for å jobbe deltid er ikke så interessant. 27 prosent svarer at dette er svært (10 prosent) eller ganske (17 prosent) viktig. To av ungdommene vi snakket med kunne tenke seg å jobbe deltid – eller noe redusert heltid – rett og slett for å få mer fleksibilitet og fritid (for eksempel kunne ta langhelger). Forutsetningen var at de hadde nok penger til å gjøre det. Som en helsefagarbeider sa det:

Jeg vil jobbe 100 prosent, men tar gjerne en 80 prosent stilling fast. Det gir bedre muligheter for å sjonglere – kunne ta langhelger osv. I min bransje er det lett å få mer jobb selv med små stillinger.

Det som er viktig for de fleste av dagens 16- til 25-åringer er altså en kombinasjon av egenutvikling, trygghet og samfunnsnytte. Dette er kanskje ikke særlig overraskende, men gjør at vi kan parkere oppfatningen om at en stor del av denne generasjonen bare er interessert i fleksibilitet og selvrealisering. De ønsker seg egenutvikling i form av at jobben passer med deres interesser og at man får brukt kunnskapen og utdanningen sin. Samtidig viser oppslutningen om «fast arbeid» et stort ønske om trygghet og stabilitet. Det virker altså som om at yrkesvalget i mindre grad er drevet fram av karrierefaktorer som høy lønn og status.

Her er noen uttalelser fra de ungdommene som vi snakket med, og som kan illustrere ønsket om trygghet og stabilitet:

Jeg ønsker meg et typisk norsk A-4-liv, jeg. Fast jobb og sikkerhet er viktig for meg (elev, studiespesialisering, 17 år).

Den viktigste grunnen til å ta et fagbrev er sikker jobb og praktisk arbeid (tømmerlærning, 24 år).

Det er mange på studiet som er opptatt av å reise tilbake til der hvor de vokste opp og få seg en fast jobb i bygda (student, 23 år).

I befolkningen: 60 prosent mener at inntekt er viktig

I en befolkningsundersøkelse fra 2016 kom det fram at nesten 6 prosent mente at høy inntekt var svært viktig, mens 54 prosent mente at det var viktig. Det var altså til sammen 60 prosent som vektla inntekt i spørsmål om hva som har betydning i et arbeidsforhold. Undersøkelsen omfattet personer mellom 18 og 74 år. Det betyr at «våre» ungdommer er noe mindre opptatt av høy inntekt enn befolkningen samlet, men forskjellen er ikke spesielt stor.

En annen påstand i 2016-undersøkelsen var: «viktig at jobben er interessant». Her var det 45 prosent som svarte at dette var svært viktig, og 50 prosent som svarte at det var viktig. Til sammen vektla altså 95 prosent at en interessant jobb var av betydning for arbeidsforholdet. Dette er på linje med resultatene fra vår undersøkelse.

Det var også 68 prosent i 2016 som mente at det var viktig å ha en samfunnsnyttig jobb. Dette er en noe mindre andel enn dem som legger vekt på dette i vår ungdomsundersøkelse.

Befolkningsundersøkelsen ble gjennomført av International Social Survey Program (ISSP) som utarbeider og koordinerer årlige intervjuundersøkelser i sine medlemsland.²

Å trives sammen med kollegaer har også stor betydning. Dette kom tydelig fram i de intervjuene/samtalene vi hadde i forbindelse med denne undersøkelsen. Et godt arbeidsmiljø var en viktig årsak til at noen ble værende i ekstrasjobben lenger enn de hadde tenkt, og faktisk begynte å planlegge en framtid der. Trivsel ble dessuten koblet til ønsket om variasjon i arbeidsdagen, uten altfor ensidige oppgaver.

Trivsel på jobben er veldig viktig. Hvis man ikke trives i jobben, så hjelper det ikke med høy lønn (deltidsansatt gutt, 22 år).

Hva er viktig for hvem?

Når vi ser på bakgrunnstallene, så viser det seg at utsikter til fast jobb er aller viktigst for ungdommer som allerede er i jobb (enten fulltid eller deltid). Det er ikke overraskende at denne gruppa er mer opptatt av dette spørsmålet enn elever og studenter, siden de har en viss erfaring fra arbeidslivet. For de som fremdeles er under utdanning, vil en mer fleksibel tilknytning til arbeidslivet være praktisk. Studenter som jobber ved siden av studier, kan se fordeler med korte engasjementer og midlertidige kontrakter.

Blant dem vi hadde samtaler med, var det flere som hadde peilet seg inn på yrker innenfor helsevesenet (helsefagarbeidere og legestudenter) og utdanning (lærerstudiet). Disse var sikre på at valget deres vil gi dem en trygg framtid med fast ansettelse. Som en legestudent sa det: «Så lenge jeg klarer studiet, så er jeg nesten garantert fast jobb på et eller annet tidspunkt».

Søkningen til yrkesfag har økt de siste årene. Likevel er det blant en del yrkesfagelever bekymring for mangel på læreplass. Dette kan føre til at man vegrer seg for å satse på enkelte yrker. I dette tilfellet var det en tømmerlærling som dro fram problemstillingen. Og bekymringen er ikke grunnløs. Ved utgangen av 2015 var det tre av ti elever som ikke fikk læreplass.³ Antallet som mangler læreplass har holdt seg høyt gjennom en årrekke, tross stor oppmerksomhet og en rekke ulike tiltak.

² [http://www.nsd.uib.no/solr/nsu?q=&fl=90&rows=25&rb=v&fq=serie:%22International%20Social%20Survey%20Program%20\(ISSP\),%20norsk%20del%22](http://www.nsd.uib.no/solr/nsu?q=&fl=90&rows=25&rb=v&fq=serie:%22International%20Social%20Survey%20Program%20(ISSP),%20norsk%20del%22)

³ https://www.regjeringen.no/contentassets/19ab875ae1a344fba3290d362c053112/samfunnskontrakt_fle-re_laereplasser2016_2020.pdf

Det kan være mange forklaringer på hvorfor en så stor andel legger vekt på å få fast jobb. Dagens ungdom har vokst opp med oppfordringer som: «du kan bli hva du vil». Samtidig har det siste tiåret vært preget av usikkerhet. Vi har vært igjennom en global finanskrise, som førte til skyhøy ungdomsledighet i mange europeiske land. Her hjemme førte nedgangen i oljeprisen i 2014 og 2015 til økt ledighet og krisestemning i flere deler av landet. Den teknologiske utviklingen vil ha som konsekvens at mange jobber forsvinner i løpet av noen år. Ungdommen er også bekymret for høye boligpriser, og at det er nødvendig med fast jobb for å få innpass på boligmarkedet. Opplevelse av usikkerhet og av «å være på prøve», trekkes også fram som argumenter for en fast tilknytning til arbeidslivet (les mer om dette i kapittel 2, i avsnittet om midlertidige ansettelser).

Elever og studenter er mer opptatt av at man skal få brukt utdanningen sin i en framtidig jobb enn ungdommene som allerede er yrkesaktive. Noe av forklaringen kan være at unge med full jobb ikke har prioritert å ta lang utdanning, og dermed er mindre opptatt av dette spørsmålet.

Menn er mest opptatt av at jobben skal gi høy lønn. 18 prosent av mennene mener at dette er svært viktig, sammenliknet med 10 prosent blant kvinnene. Elever som går på studiespesialisering og studenter ved universiteter og høyskoler bryr seg mer om høy lønn enn de andre gruppene. Hos dem vi hadde samtaler med, kom dette til uttrykk på følgende vis:

Man må jo tjene til livets opphold og gjerne litt ekstra. Det er en viktig motivasjon. Økonomisk frihet er viktig (elev, studiespesialisering, 17 år).

Det er mye som spiller inn i valg av yrke. Det må være en grei lønn, men hvis man tar høyere utdanning, så vil jo de fleste lønningene være brukbare. Og så er det viktig å få fast jobb (student, 22 år).

Å gjøre noe som har betydning for samfunnet er, som vist, en av de aller viktigste forholdene i valg av yrke. Dette er gjerne kombinert med ønsket om å jobbe med mennesker. Flere kvinner enn menn mente at å jobbe med mennesker var svært viktig for valg av yrke (50 prosent kvinner versus 32 prosent menn), mens det ikke var forskjeller i svarene blant unge på yrkesfaglig utdanning og unge på studiespesialiserende utdanning på videregående. I de kvalitative intervjuene var det også mange som understreket at dette var viktig for deres valg:

Jeg har lyst til å utdanne meg til noe der jeg får jobbe med mennesker som trenger meg. Jeg har lyst til å gjøre en forskjell, men jeg vet ikke helt hva det blir enda (elev, studiespesialisering, 17 år).

For meg er det viktig å ha en stabil lønn og kunne hjelpe unger videre i livet (elev, helse og omsorg, 17 år).

Omsorgsykker handler i aller høyeste grad om å være et medmenneske. Det håper jeg å være (helsefagarbeider, 24 år).

Som mor og far?

Som vist i figur 1.1, er interesser det aller viktigste ved valg av yrke. I samtalene med ungdommene kom det fram at det å være flink i et fag på skolen, som for eksempel økonomi

Selvrekruttering

Forskning ved Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og Akershus, har vist at andelen studenter som velger jus og medisin og som har foreldre i samme profesjon, har holdt seg relativt stabil. Selvrekrutteringen er særlig tydelig blant jurister.

Også for andre lange profesjonsstudier til yrker som sivilingeniør og tannlege er det påvist en tydelig selvrekruttering. Samtidig viser det seg at tendensen til å velge samme profesjon som foreldrene øker i alle utdanninger, kanskje særlig i læreryrket. De som tar samme utdanning som foreldrene, får bedre karakterer enn andre studenter. Barn kan også ha god nytte av foreldrenes nettverk, og de kan være påvirket av foreldrenes verdier og preferanser (Helland og Wiborg, 2014)⁴

eller realfag, gir inspirasjon til å gå videre med disse fagene. Samtidig kan gode karakterer skape forventninger om å ta en utdanning med høy status, som for eksempel medisin.

At studiet er allsidig, slik at det er et stort arbeidsmarked og/eller gode muligheter for å skifte retning etter noen år, er også noe som blir framhevet. Eller at man i løpet av skoletida finner ut at praktiske fag er det beste alternativet, og etter hvert peiler seg inn på et konkret yrke:

Rådgiver mente jeg burde begynne på elektro fordi jeg hadde så gode karakterer. Men jeg trivdes ikke. Det er viktig å være interessert i faget, og å være flink til det (tømmerlærling).

Familie, venner og rådgivere er alle med på å påvirke. I samtaleene spurte vi om hvem som har hjulpet til med å ta valget, enten det dreide seg om studieretning eller å begynne i en fast jobb. Mange av dem vi snakket med har foreldre eller andre familiemedlemmer med samme utdanning som de selv tenker å ta. De vil likevel ikke være med på at dette har spilt noen avgjørende betydning for deres valg, eller at de har følt et forventningspress om å gå i den ene eller andre retningen.

Jeg kunne ha sverget på at jeg aldri skulle bli lærer som min mor. Men så ender jeg opp der da, likevel, haha. Samtidig har jeg jo sett hvor mye glede hun har hatt av jobben sin (lærerstudent, 23 år).

Råd og samtaler med både familie og venner framheves som svært viktig av de fleste. Foreldre oppmuntrer ofte til å ta utdanning til yrker som det er behov for, men som også samsvarer med ungdommens interesser.

Jeg har snakket mye med foreldrene mine. Det er viktig, men det er ikke alltid like gøy, da. De er jo som regel mer realistiske og setter ting i perspektiv (elev, studiespesialisering, 17 år).

Noen har hatt rådgivere på skolen som har vært av stor betydning, mens andre mener at rådgivningen var totalt bortkastet. Flere av elevene på studiespesialisering uttrykte frustrasjon over at de kun ble rådet til å ta yrkesfag. Én av dem mente at han var blitt anbefalt yrkesfag fordi han hadde innvandrerbakgrunn.

⁴ <https://mangfoldiakademia.com/>

Flere av lærerstudentene hadde erfaring som lærervikar før de begynte på utdanningen. De opplevde at yrket kunne være noe for dem, og de hadde også fått tilbakemeldinger fra kollegaer om at dette var noe de var gode til. Dermed ble det endelige valget mye enklere å ta.

Hva vil de unge bli?

Ungdommene i vår undersøkelse fikk spørsmål om hvilket yrke de kunne tenke seg å jobbe med i framtida. Det viser seg at sykepleier, ingeniør og lærer er populære yrker, både blant jenter og gutter. Størrelsen på ordet indikerer den relative størrelsen på yrkets popularitet. I den øverste skyen er det yrkesvalgene til kvinnene som vises, og i den nederste ser vi mennenes yrkesvalg. Det er ikke umiddelbart lett å se forskjeller på disse to (les mer om likestilling i arbeidslivet i kapittel 3).

Figur 1.2 Hvilket yrke ønsker unge å jobbe med i framtida? Størrelsen på ordet indikerer den relative størrelsen på yrkets popularitet.

Hva bringer framtidens arbeidsmarked?

Vi tenker jo på automatisering og konkurranse fra nettbutikker. Men først og fremst selger vi opplevelser. Det vil folk ha, og da må de komme til butikken (butikkansatt, 23 år).

Unge kan ha ulike tanker om hva slags arbeidsmarked som møter dem. Et yrkesvalg innebærer i alle fall for de fleste en tro på at jobben ikke vil forsvinne med det første. For andre kan det være, som vist i figur 1.1, drevet av ren egeninteresse, uten noen langsiktig planlegging.

Ifølge regjeringens perspektivmelding vil stadig raskere teknologisk endring øke kravet til å opparbeide seg ny kompetanse i løpet av arbeidslivet. Olje og gass vil dessuten ikke være like viktig i norsk økonomi i framtida, noe som krever store omstillinger i arbeidsmarkedet (Meld. St. 29 (2016-2017)).

Ungdommene i vår undersøkelse har i hovedsak tro på framtida. Hele 70 prosent er helt enig i at det blir bruk for deres utdanning i mange år framover. Legger man til «litt enig», så kommer andelen opp i 90 prosent (se figur 1.2).

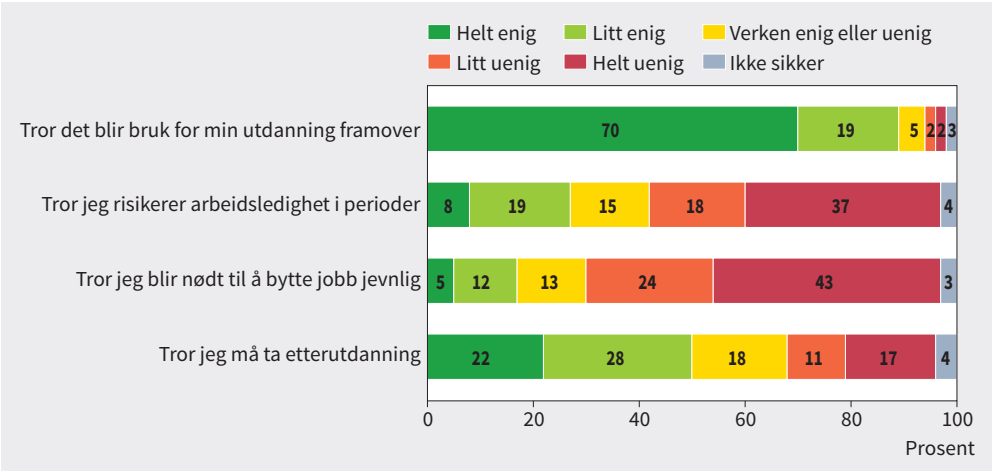
Det er bare en liten andel på 5 prosent som sier seg helt enig i at de vil bli nødt til å bytte jobb jevnlig, mens 11 prosent er litt enig i dette utsagnet.

Holdningene til behovet for etterutdanning er mer delte. Halvparten tror det blir behov for å ta etterutdanning (helt og litt enig). Om lag én av fire tror at de risikerer å bli arbeidsledige i perioder (8 prosent er helt enig og 19 prosent er litt enig). Til sammen er dette et uttrykk for en viss usikkerhet om hvor store omstillingene i arbeidsmarkedet kommer til å bli i årene framover.

Ved å gå nærmere inn i tallmaterialet, viser det seg at studenter ved universiteter og høyskoler ser mest optimistisk på framtida. Blant disse er det åtte av ti som tror at det blir behov for deres utdanning i årene framover. Mest usikkerhet er det, naturlig nok, blant ungdommer som går på studiespesialisering. De er foreløpig bare kommet ett skritt på veien mot en utdanning som de foreløpig ikke er helt sikre på hva blir.

Frykt for arbeidsledighet i perioder er større blant elever og studenter enn blant ungdommer som allerede er i jobb.

Figur 1.3 Andel som sier seg enig i eller uenig i utsagn om arbeidsledighet, jobbytte, etterutdanning og om det er behov for utdanningen i årene framover. Prosent. N=1001.

Større frykt for arbeidsledighet

Tall fra den siste Ungdata-undersøkelsen viser at framtidsoptimismen blant elever i ungdomsskolen og videregående er dalende. Flere enn tidligere tror at de kan bli arbeidsledige én eller annen gang i livet. I 2013 var det 44 prosent av guttene og 46 prosent av jentene som trodde at de «aldri ville bli rammet av arbeidsledighet». Tre år senere – i 2016 – er tilsvarende andeler 36 prosent (gutter) og 38 prosent (jenter).

Frykter færre ansatte

En av tre LO-tillitsvalgte frykter færre ansatte på arbeidsplassen de nærmeste årene på grunn av ny teknologi og automatisering. Det viser en undersøkelse av LOs tillitsvalgtpanel gjennomført høsten 2015. Det er større frykt for tap av arbeidsplasser i privat enn i offentlig sektor.⁵

De ungdommene vi intervjuet er bevisste på at arbeidslivet trolig vil gjennomgå store endringer i løpet av deres yrkesaktive liv. Men det er lite bekymring å spore. Flere av dem som har valgt høyere utdanning mener at det er viktig å ha flere bein å stå på, være innstilt på å videreutdanne seg og kanskje kombinere fag slik at de skiller seg ut fra mengden. Noen peker på at framtidens arbeidstakere nok vil skifte jobb oftere enn det som er vanlig i dag. Men dette framstilles ikke som et problem, fordi det kommer til å være «normalen». Én av dem, som hadde fast jobb på et lager, var overbevist om at hans jobb kommer til å være borte om ti år. Allerede nå er automatiseringen i full gang. Han var likevel sikker på at det vil komme nye oppgaver når noen forsvinner.

De som har valgt utdanning innenfor undervisning og helse er trygge på at det vil være behov for dem uansett hva som skjer ellers i samfunnet.

Jeg er trygg på at det vil være bruk for meg. Men jeg tenker på at jeg trolig kommer til å ta en eller annen videreutdanning en gang. Vet ennå ikke helt hva det skal bli, jeg må vurdere hvilke felt jeg har lyst til å gå videre med. Det har blitt mer vanlig for helsefagarbeidere å ta videreutdanning, for eksempel innenfor velferdsteknologi eller alderspsykiatri (helsefagarbeider, 24 år).

Jeg føler meg trygg. Det vil jo alltid være bruk for lærere. Samtidig vil det bli et stort behov for at lærerne også lærer seg nye ting. De må bli flinkere på etter- og videreutdanning for å henge med. Jeg er redd for at mange ikke er nok opptatt av dette (lærerstudent, 23 år).

To av dem vi intervjuet var utdannet innenfor grafisk design. Den ene av dem hadde funnet seg jobb i IT-bransjen. Det ble for vanskelig og utrygt å satse på en karriere i samsvar med utdanningen. Bakgrunnen for valget av faget grafisk design var både interesse og talent. Likevel, tilværelsen i IT-bransjen oppleves heller ikke som trygg. En av dem hadde fagorganisert seg, fordi «IT er et synkende skip fordi ting skal automatiseres».

Da jeg var ferdig med utdanningen, turte jeg ikke å satse som frilanser. Trygg og fast jobb var det viktigste, så nå har jeg bare noen småjobber ved siden av som grafisk designer (kunderådgiver, 23 år).

⁵ <http://www.arbeidslivet.no/Politikk-til-frokost/Tillitsvalgtpanelet/Automatisering-og-ny-teknologi/>

Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft

Etterspørselen etter arbeidskraft med yrkesfag vil øke i årene framover mot 2030. Økningen blir større enn tilbudet av arbeidskraft (altså de som faktisk tar denne typen utdanning). Det vil også bli behov for arbeidskraft med høyere utdanning. Men her vil tilbudet (altså antallet mennesker) bli større enn etterspørselen. Det betyr at høyt utdannede må bli omstillingsdyktige, og de kan ikke være sikre på å få arbeidsoppgaver som samsvarer med utdanningen. SSB, beregninger fram mot 2030.

2 Erfaringer fra arbeidslivet

Jeg har ingen kontroll med arbeidstida og styrer ikke arbeidsoppgavene. Slik er det å jobbe i kassa (butikkansatt, 25 år).

Unge har ulike erfaringer med arbeidslivet. Noen er allerede godt i gang med en fulltids jobb, mens andre jobber ved siden av skole og utdanning. 66 prosent av ungdommene i vår undersøkelse er under utdanning (videregående/universitet og høyskole). 30 prosent er i jobb, mens 4 prosent verken er i utdanning eller jobb.⁶

Det er til sammen 66 prosent av ungdommene som har erfaring fra arbeidslivet, blant annet fordi mange jobber ved siden av å ta utdanning. Dette vitner om at unge allerede har betydelig erfaring med arbeidsmarkedet, selv om det bare er et mindretall som er etablert i jobb.

Blant unge yrkesaktive i alderen 17–24 år er det mer vanlig å være midlertidig ansatt, mangle arbeidskontrakt og være uorganisert enn blant yrkesbefolkningen ellers (STAMI 2015).⁷

Ungdom i jobb

Blant elevene og studentene er det over halvparten (55 prosent) som har jobb ved siden av. Disse har fått spørsmål om jobben er relevant for den utdanningen de holder på med, noe som er tilfellet for 23 prosent av elevene/studentene. Det er flere kvinner (59 prosent) enn menn som kombinerer utdanning og jobb.

Flertallet av ungdommen som er med i vår spørreundersøkelse, og som oppgir at deres hovedaktivitet er arbeid, er i full jobb og i faste stillinger:

- ▶ 78 prosent jobber full tid, 22 prosent deltid
- ▶ 65 prosent er i fast arbeid, 35 prosent har midlertidig ansettelse⁸

Det er flest menn som er yrkesaktive, og mange har yrkesfaglig utdanning fra videregående skole (44 prosent). En fjerdedel av ungdommene som er i jobb har studiespesialisering fra videregående (24 prosent), og 18 prosent har en bachelorgrad.

Flertallet planlegger å fortsette i den samme jobben i framtida (se figur 2.1). Til sammen er det 67 prosent som svarer at de enten ser for seg å fortsette i jobben (58 prosent), eller at de planlegger å ta en utdanning innenfor det yrket de har nå.

⁶ SSBs arbeidskraftundersøkelse fra 2. kvartal viser at 62 prosent av ungdommer i alderen 16 til 24 år var under utdanning, 27 prosent var yrkesaktive og 10 prosent falt inn under andre kategorier. Det vil si at denne undersøkelsen er representativ for unge i utdanning og jobb (les mer om dette i metodekapittelet).

⁷ Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2015. Statens arbeidsmiljøinstitutt.

⁸ Det ble ikke spurt om type midlertidig ansettelse, lengde eller liknende.

Hvor ofte skifter vi jobb?

Harald Dale-Olsen har undersøkt mobiliteten til arbeidstakere i Norge i perioden 1995 til 2012. Gjennomtrekk av ansatte er interessant fordi det sier noe om jobbmuligheter, om kostnader og gevinster ved å bytte jobb. Resultatene viser at mobiliteten blant ansatte i det norske arbeidsmarkedet har vært stabil, bortsett fra mindre variasjoner på grunn av konjunkturer. Hotell og restaurant skiller seg ut med soleklart høyere gjennomtrekk enn alle andre næringer. Blant de øvrige næringene så har både offentlig administrasjon og forretningsmessig- og teknisk tjenesteyting relativt høy gjennomtrekk. Det er mindre gjennomtrekk i industrien og i bygg og anlegg (Dale-Olsen 2016).

Blant dem vi intervjuet var det også forskjellige framtidsutsikter:

Dette er ikke en jobb jeg har tenkt å bli værende i. Men jeg er usikker på når det eventuelt blir et nytt studieopphold. Jeg har studert tidligere, men fant meg ikke til rette. Jeg trives bedre her enn på studiet (butikkansatt, 21 år).

Jeg har ambisjoner om å klatre i systemet. Må nok ta litt videreutdanning etter hvert. Det tar litt tid, men jeg tror det skal være mulig å komme langt (butikkansatt, 23 år).

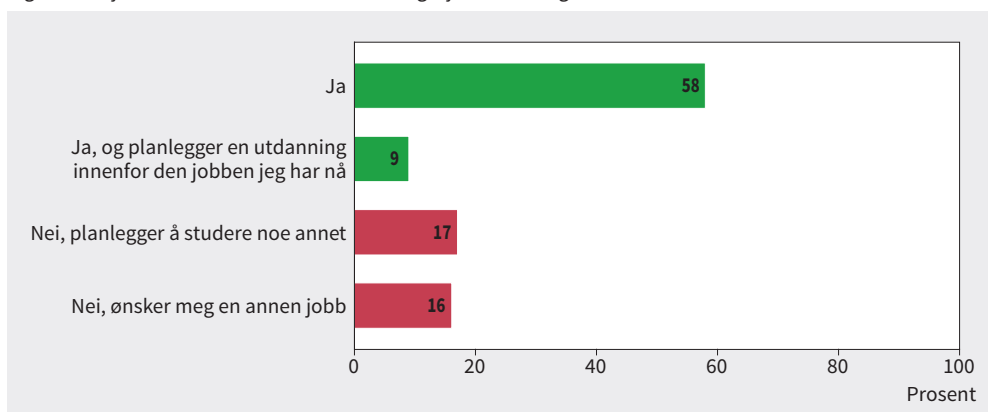
Blant de unge i jobb som hadde deltidsansettelse, ble det fra de fleste uttrykt ønske om å få full stilling. Det var sjelden problematisk å få mer jobb enn stillingen tilsa, men det opplevdes som mindre forutsigbart.

Jeg trives veldig godt, det er så godt arbeidsmiljø. Men jeg ønsker å jobbe fast på fulltid. Deltiden gjør tilværelsen mer uforutsigbar. Selv om jeg får ekstravakter, så må jeg være forberedt på at det i noen måneder blir mindre jobb og mindre penger (butikkansatt, 25 år).

Jobbtilfredshet blant unge i jobb

Ifølge Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI 2015) er ni av ti norske yrkesaktive svært godt fornøyd med jobben. Det samme bildet avtegner seg blant unge arbeidstakere i vår undersøkelse.

Figur 2.1 Er jobben du har nå noe du ser for deg å jobbe med også i framtida? Prosent. N=703.

Over 90 prosent av de unge trives i det sosiale miljøet på jobben. Det store flertallet er også enig i at de får lært mye i jobben og at de får brukt evnene sine. Aller størst læringsutbytte har ungdommer med en yrkesfaglig opplæring (74 prosent av disse sier seg helt enig i påstanden om at de får lært mye i jobben).

Rundt 80 prosent sier seg fornøyd med det yrket som de har valgt. Når det gjelder autonomi i arbeidssituasjonen (kontroll med egen arbeidstid og arbeidsoppgaver) og belønning for arbeidet (lønn), er meningene mer delte. 72 prosent er helt eller litt enig i at de har kontroll over arbeidstida, mens 57 prosent er helt eller litt enig i påstanden om at de i stor grad bestemmer over arbeidsoppgavene. 61 prosent er fornøyd med lønna.

I hjemmesykepleien lærte jeg utrolig mye. Ikke minst om mennesker. Jeg lærte å bruke alle sanser, også lukt og lyd, for å finne ut hvordan folk hadde det. Jeg lærte også å jobbe selvstendig (helsefagarbeider, 24 år).

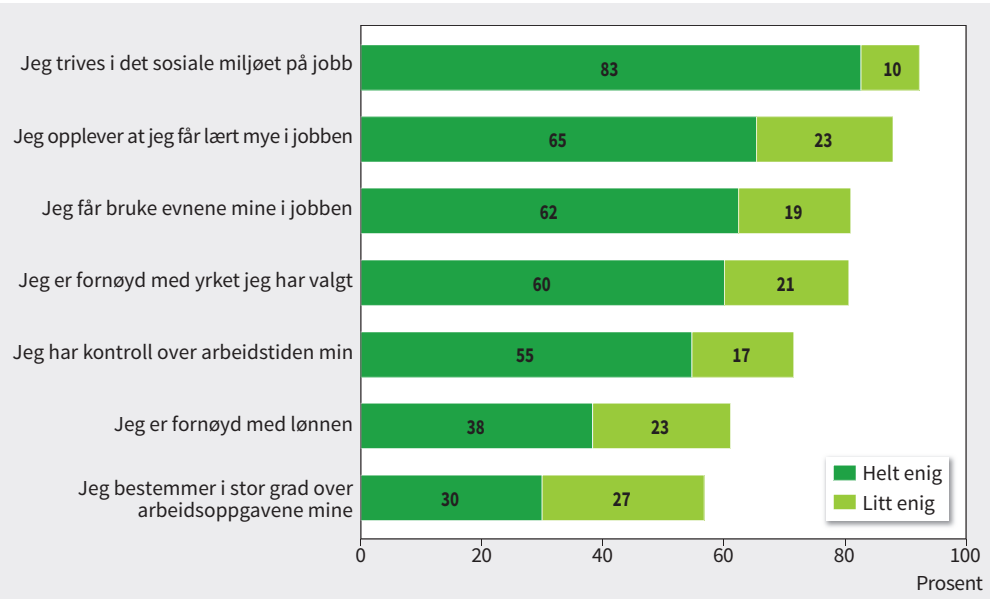
Alt er på stell her. Bedriften har et godt omdømme. Det er mange unge ansatte og lett å trives på jobben (butikkansatt, 21 år).

Svarene fra spørreundersøkelsen varierer noe med de unges bakgrunn. Unge med yrkesfag fra videregående er i størst grad fornøyd på en rekke områder: sosialt miljø, yrkesvalg, kontroll over arbeidstid og arbeidsoppgaver, samt lønn. Menn er mer fornøyd med det sosiale miljøet enn kvinner.

Unge som jobber deltid er minst tilfreds med valg av yrke. De som har videregående studiespesialisering eller utdanning fra universitet/høgskole, er i mindre grad tilfreds med lønna.

De fleste unge som jobber på gulvet her har en ganske ensidig og monoton jobb. Det er en bratt læringskurve i starten, men så flater det ut. Det går på automatikken (butikkansatt, 20 år).

Figur 2.2 Andelen som sier seg helt eller litt enig i ulike påstander om hvordan man opplever jobben og arbeidsdagen. Prosent. N=298.

Midlertidige ansettelser

Det med frihet og midlertidige ansettelser er det man sier i et jobbintervju, det er litt mer overfladisk. Når du kommer hjem, er det den faste jobben du ønsker. Men sitter du i et engasjement på tre måneder, så er det det du sier høyt. At det er det perfekte ... man sier det fordi det er det man har, at det er fantastisk og at man trives kjempegodt (Administrasjon, 24 år).

I fagbevegelsen var det en stor diskusjon om økt adgang til midlertidige ansettelser i forkant av lovendringen i 2015. I forberedelsene til denne undersøkelsen fant vi ut at det er svært varierende i hvilken grad ungdom har fått med seg uenigheten om dette spørsmålet. Holdninger til midlertidige ansettelser ble derfor ikke et generelt tema i spørreundersøkelsen. Samtidig viser svarfordelingen i figur 1.1 at den store majoriteten er opptatt av å få fast jobb. I intervjuene og gruppesamtalene spurte vi disse ungdommene om de hadde fulgt med på den politiske debatten om midlertidige ansettelser. To av dem uttrykte sin mening på denne måten:

Det er både positive og negative sider ved midlertidige ansettelser. Men jeg kan ikke forestille meg at noen vil ha det slik i lengden. Det er stress, psykisk slitsomt (butikk-ansatt, 25 år).

Jeg har lyst til å bli journalist og må nok belage meg på en ganske omflakkende tilværelse, i alle fall i starten. Men jeg har selvfølgelig også lyst på fast jobb (student, 23 år).

Endringene om midlertidig ansettelse i arbeidsmiljøloven (gjeldende fra 1. juli 2015) innebar at arbeidsgivere fikk økt adgang til å ansette på en tidsbegrenset kontrakt, framfor fast ansettelse. Et viktig argument var at dette kan fungere som en inngangsport til arbeidsmarkedet, blant annet for ungdom.

Det var flere som ikke hadde tatt noe standpunkt, og som heller ikke hadde fulgt særlig godt med på denne striden. Blant dem som hadde en mening, ble det uttrykt forståelse for behovet for midlertidige stillinger i mange situasjoner, både for arbeidsgiver og arbeidssøker. For ungdom er det viktig å kunne bygge opp en CV, og uten jobberfaring er det vanskeligere å få en fast jobb enn en midlertidig tilknytning.

Samtidig fryktet flere at dette kan være en måte å utnytte folk på, og at adgangen til midlertidige ansettelser derfor må være strengt regulert. Noen av dem hadde selv erfart hvor vanskelig det er å planlegge livet med en midlertidig jobb, og at man dessuten føler at man må bevise at man duger til noe hele tida:

Der er helt håpløst (med midlertidige stillinger). Man kan ikke planlegge framover, og det er en ganske fæl magesfølelse å måtte prestere hele tiden. Du kan ikke ha en dårlig dag, du kan ikke ha sykefravær (IT-bransjen, 24 år).

Forholdet til fagbevegelsen

Ja, jeg vet at jeg er en free-rider. Her er det en fagforening som passer på, og så er jeg med på lasset. Slik er det, kanskje dessverre (deltidsarbeidende student, 22 år).

Unge har en lav grad av fagorganisering. Totalt er det 26 prosent⁹ som oppgir å være medlem av en fagorganisasjon eller et fagforbund, 70 prosent er uorganisert, og 4 prosent er ikke sikker.

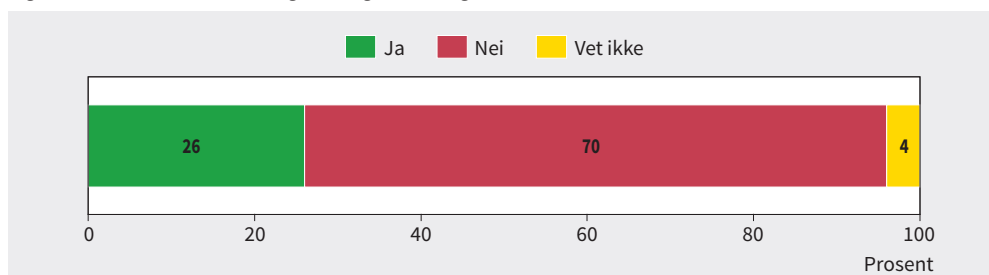
Ikke overraskende endrer dette bildet seg kraftig med alder og jobbtilknytning. I aldersgruppa 21–24 år er det 41 prosent som er fagorganisert, noe som er litt lavere enn organisasjonsgraden generelt i Norge (49 prosent). Blant de unge som er i fulltids jobb, er 39 prosent medlemmer i et fagforbund. Andelen fagorganiserte som jobber deltid og/eller jobber ved siden av skole og studier, er på rundt 20 prosent. Det er ingen kjønnsforskjeller på dette området.

Blant de ungdommene som vi intervjuet, er det delte meninger om fagforeninger og organisering. Men det er enighet om at de fleste unge kan og vet for lite om fagbevegelsen og hvorfor man er organisert. Det fører naturlig nok til at få tenker på muligheten, og heller søker hjelp andre steder.

Her ikke tenkt på det med fagforbund. Vi snakker ikke om det i kompisgjengen (tømmerlærning, 24 år).

Hvis vi sammenlikner med yrkesbefolkningen generelt, var det 49 prosent av arbeidstakerne som var medlem i et fagforbund i 2016. Fagbevegelsen har fått flere medlemmer i de siste årene. Men økningen har likevel ikke klart å hindre at organisasjonsgraden har gått ned (altså andel av de sysselsatte som er medlem i et fagforbund). I offentlig sektor er 80 prosent av arbeidstakerne organisert, mens andelen i privat sektor er på 38 prosent. Blant kvinnene er 59 prosent fagorganisert, mens det tilsvarende tallet blant menn er 48 prosent. At flere kvinner enn menn er organisert kan forklares med at kvinner i større grad er ansatt i offentlig sektor. Organisasjonsgraden øker også med utdanningens lengde. I offentlig sektor finner vi svært høy organisasjonsgrad blant ansatte med høyere utdanning. I yrker som krever utdanning på masternivå eller mer, er hele 86 prosent av arbeidstakerne organisert. I privat sektor er organisasjonsgraden høyest innen operatør-/håndverker-yrkene. Den er lavest innenfor salgs-, service- og omsorgsyrker (Nergaard 2016).

Figur 2.3 Er du medlem av en fagforening eller et fagforbund? Prosent. N=1001.

⁹ Andelen på 26 prosent i vårt utvalg er i tråd med undersøkelser fra arbeidslivet som helhet, der 27 prosent i aldersgruppa 16–24 er fagorganisert (Nergaard 2016).

Det er som vist stor forskjell på privat og offentlig sektor. En helsefagarbeider vi intervjuet, som selv jobbet i offentlig sektor, sa det på denne måten:

Det er helt naturlig for folk i min jobb å være med i Fagforbundet. Jeg har også sett verdien av å ha et fagforbund i ryggen hvis det skulle skjære seg på jobben. Det er faktisk flere situasjoner hvor jeg i ettertid har tenkt at jeg skulle ha brukt fagforeningen selv.

Mens en økonomistudent som hadde tenkt igjennom dette, var kommet til den motsatte konklusjonen:

I det yrket jeg har tenkt meg inn i, så tror jeg ikke den tryggheten som en fagforening kan tilby spiller så stor rolle. Tror at man blir stående mer alene uansett. Jeg tror ikke at vi kommer til å ha noen fellesskapsfølelse.

Samtidig var det flere studentmedlemmer blant dem vi snakket med. De har blitt vervet på studiet, og mange sier at billig forsikring er en viktig grunn. Andre, som tar typiske profesjonsstudier, mener at fagforeningsmedlemskapet gir faglig påfyll og fellesskap allerede i studietida.

Det er viktig for oss studenter å være medlemmer i Legeforeningen for å få bedre innsikt i hva som skjer i faget (medisinstudent, 23 år).

Jeg kommer helt sikkert til å fortsette å være fagorganisert. Ser at det stadig er diskusjoner i klubben på jobben der det går an å snakke om ulike temaer og være med på å bestemme (lærerstudent med deltidsjobb som lærer, 23 år).

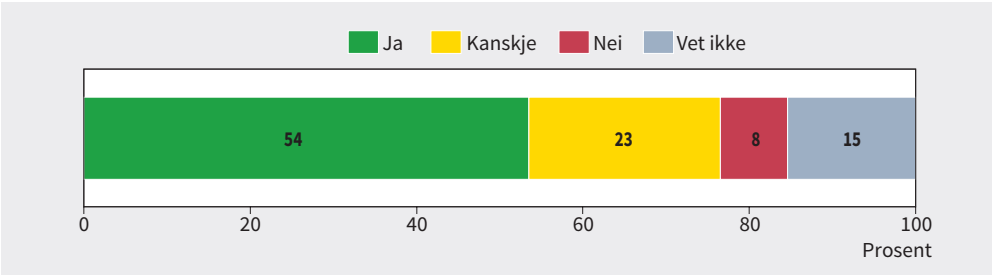
De som svarte nei på spørsmål om de var fagorganisert, fikk spørsmål om de trodde at dette kom til å bli aktuelt på et senere tidspunkt (se figur 2.4).

Godt over halvparten svarer ja på dette spørsmålet, og ytterligere 23 prosent tror at de kanskje kommer til å melde seg inn senere. Bare 8 prosent svarer nei, mens 15 prosent er usikre på framtidig fagorganisering.

Det er kvinnene (60 prosent) som er mest positive til å melde seg inn i en fagforening på et senere tidspunkt. Blant mennene er den tilsvarende andelen 48 prosent. Det var ingen signifikante forskjeller i svarene for unge med fagutdanning fra videregående og unge med studiespesialisering fra videregående.

Hvis ungdommen faktisk gjør som de sier i denne undersøkelsen, så er det mye som tyder på at dagens organisasjonsgrad vil bli opprettholdt – og kanskje vel så det.

Figur 2.4 Tror du at du vil melde deg inn i en fagforening senere? Prosent. N=703.

Hvorfor ikke fagorganisert?

For fagbevegelsen er det viktig å få vite mest mulig om hvorfor arbeidstakere lar være å organisere seg. Vi spurte de uorganiserte ungdommene om hvorfor de ikke var medlem i et fagforbund. De fleste svarer vet ikke (41 prosent) (se figur 2.5). At man går på skole eller studerer, var også et vanlig svar (35 prosent). Det er bare 7 prosent som svarer at de ikke vet hva en fagforening/fagforbund er. 19 prosent er ikke interessert.

Dette tyder på at fagbevegelsen har et stort potensial for rekruttering. I tillegg ser det ut til å være behov for mer informasjon, da andelen som svarer vet ikke er på hele 41 prosent.

Det er ikke så rart at ungdom under utdanning har et uavklart forhold til å fagorganisere seg, selv om de kanskje har en ekstrajobb ved siden av. Flere av studentene med deltidsjobb som vi snakket med, påpekte at det blir mer naturlig å melde seg inn i en fagforening etter studiene, når man er mer fast etablert i arbeidslivet og i et yrke som man skal fortsette med. Mens en elev i videregående skole hadde en klar oppfatning av at det var for stor avstand mellom ledelsen og medlemmene i fagbevegelsen, og at dette var et argument for å forbli uorganisert. Han kritiserte også det faglig-politiske samarbeidet mellom LO og Arbeiderpartiet.

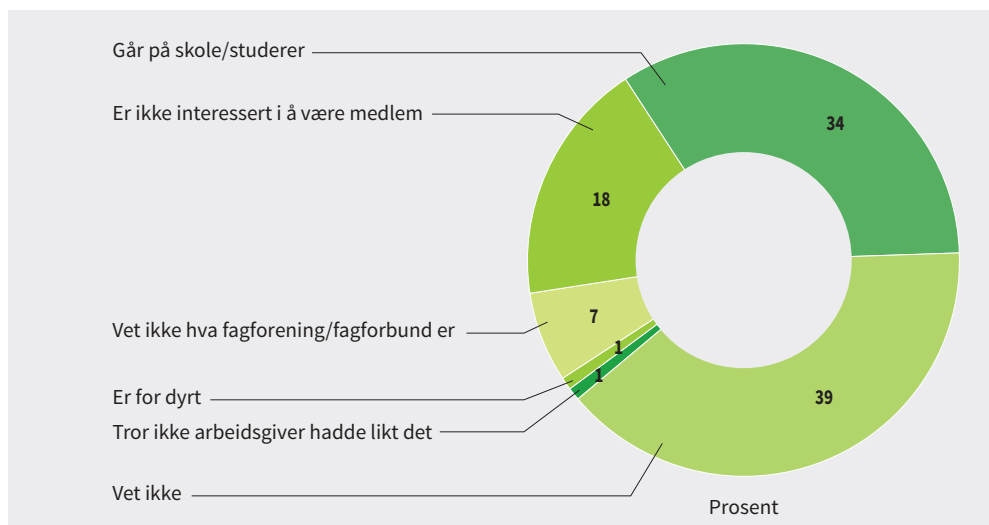
Men hva med dem som er i jobb, og som har valgt å forbli uorganisert? Hva er de viktigste begrunnelsene for dette? Blant unge i jobb oppga over 85 prosent av de spurte én av to årsaker til at de ikke var medlem av en fagforening: enten svarte de vet ikke (56 prosent) eller så svarte de at de ikke var interessert (30 prosent). Det indikerer at unge under 25 år i jobb ikke har et særlig avklart forhold til fagforeninger, og at mange sannsynligvis har lav kunnskap om fagorganisering.

Blant dem vi intervjuet/hadde samtaler med var det også noen i fast jobb som ikke var organisert. To sitater kan illustrere de svarene vi fikk (begge fra butikksektoren):

Har ikke tenkt så mye på det med fagforeningsmedlemskap. Jeg føler meg trygg. Stoler på arbeidsgiver (butikkansatt, 21 år).

Vi står fritt til å organisere oss her, men det er ikke noe som diskuteres. Kan hende det er slik at folk tenker at det er billigere å være uorganisert? (butikkansatt, 25 år).

Figur 2.5 Årsaker til at unge ikke er fagorganiserte. Prosent. N=703.

3 Holdninger til likestilling i arbeidslivet

Jeg tror det har noe å gjøre med hva som skjer helt fra vi er små. Jenter driver med omsorg, skifter bleier på dukker og slikt. Dette påvirker interessene (elev, studie-spesialisering, 17 år).

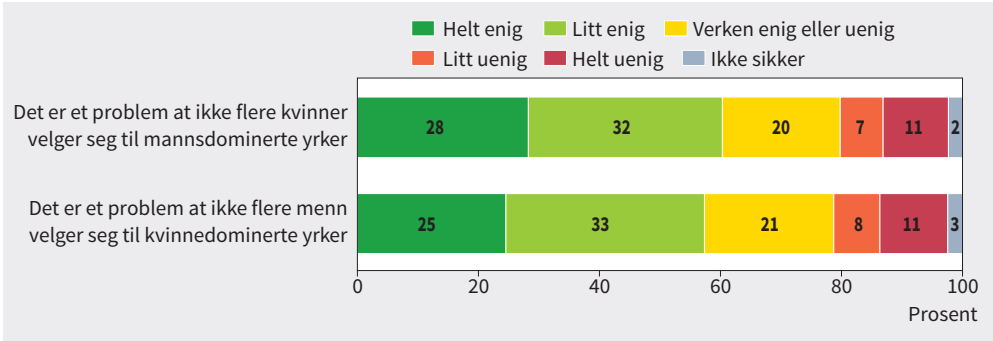
Det er nesten like mange kvinner og menn i arbeidsstyrken i Norge.¹⁰ Det skiller oss fra de fleste andre land, og er svært viktig for likestillingen i samfunnet. Samtidig har vi et svært kjønnsdelt arbeidsmarked. Det vil si at kvinner og menn i stor grad fordeler seg på typiske kvinne- og mannsyrker. Det er en overvekt av kvinner i helse- og sosial og undervisning, mens det er flest menn i industrien og bygg- og anlegg.

Andelen sysselsatte kvinner som jobber deltid er dobbelt så stor som andelen menn som jobber deltid. Nesten 40 prosent av kvinnene jobbet deltid i 2015. Den gjennomsnittlige årlige bruttoinntekten var 354 000 kroner for kvinner og 530 100 kroner for menn (SSB 2017).

Både deltidsproblematikken og lønnsforskjellene mellom kvinner og menn kan knyttes til det kjønnsdelte arbeidslivet. I spørreundersøkelsen ble ungdommene bedt om å ta stilling til to påstander om de tradisjonelle valgene som tas. Er det et problem at kvinner ikke velger mannsdominerte yrker, eller burde menn velge kvinnedominerte yrker? Svarene viser helt klart begge deler: 60 prosent er enig i at det er et problem at ikke flere kvinner velger seg til mannsdominerte yrker, mens noen færre (57 prosent) mener at det er et problem at ikke flere menn velger seg til kvinnedominerte yrker (se figur 3.1).

Mange av ungdommene som vi intervjuet/hadde samtaler med pekte på at denne mangelen på likestilling i arbeidsmarkedet begynner i småbarnsalderen. Jenter oppdras til omsorg, mens noen gutter har forbilder i menn som er hovedforsørgere og tar vare på familien. Det er fremdeles mange av de unge som trekker fram at de har vokst opp med tradisjonelle familiemønstre.

Figur 3.1 Andelen som sier seg enig eller uenig i påstanden om at ikke flere kvinner velger seg til mannsdominerte yrker. Prosent. N=1001.

¹⁰ <https://www.ssb.no/befolkning/nokkeltall/likestilling>

Rollemodeller kan være avgjørende, for eksempel at små gutter får mannlige lærere. To vi intervjuet uttrykte det på denne måten:

Min samboer, for eksempel, har sin far som forbilde. Faren er en slik som føler at han har hovedansvar for å forsørge familien.

Vi trenger flere mannlige rollefigurer i kvinnedominerte yrker. Jeg tror at rollefigurer er det eneste som hjelper. Og så må vi slutte med rosa og blå babyklær.

På vei mot mindre kjønnsdeling?

De siste årene har kvinner i større grad beveget seg inn i mannsdominerte yrker som krever høyere utdanning. Det gjelder ikke minst for lege- og tannlegeyrket. For fag- og yrkesopplæringen er det ikke samme utvikling. Norske menn med yrkesfagutdanning har, sammen finske, aller høyest tilbøyelighet i Europa til å samle seg i mannsdominerte miljøer, ifølge Liza Reisel, som er forskningsleder ved Institutt for samfunnsforskning (ISF). Det som bremser utviklingen, er at det fortsatt oppleves som ganske uaktuelt for de fleste gutter å jobbe innenfor kvinnedominerte yrker, som i helse- og omsorgssektoren. Dette kommer fram i en bok med tittelen *Gender Segregation in Vocational Education* fra 2015, og gjengitt i forskning.no.¹¹

Ungdommene mener at både lønn og status er viktig for hvilke valg jenter og gutter tar. Guttene er ikke interessert i lavstatusyrker med dårlig lønn. Og hvis de velger utradisjonelt, så får de høre «skal du bare jobbe som ...». Det samme gjelder for dem med gode karakterer: «Hvis du har 5.5 i snitt, så skal du liksom ikke bli sykepleier».

Det må være noe som sitter «dypt i sjela». Man velger noe som tradisjonelt har vært normalt. Kvinneyrkene har lavere lønn, og da velger ikke menn seg dit (deltidsarbeidende student, 21 år).

Det er få kvinner som ser for seg lederposisjoner innenfor finans. Jeg skjønner ikke hvorfor det er slik (økonomistudent, 23 år).

Mange gutter føler at de «må» velge tekniske fag. Er ikke mannlig å «vaske romper». Det er så mange fordommer mot typiske kvinneyrker som henger igjen. Jeg ser veldig verdien av at det kommer flere haner inn i høneflokken (helsefagarbeider, 24 år).

Å jobbe deltid for å kunne ta mer vare på barn og familie, er også noe som trekkes fram som et typisk kvinnevalg. Fremdeles uttaler en 17-årig jente som vi intervjuet at det kan være et greit valg dersom partneren tjener nok penger. Og fremdeles er det slik at 24-åringen som jobber i et mannsdominert IT-miljø får høre at hun fikk jobben fordi hun var kvinne.

Flere påpeker at det kjønnsdelte arbeidsmarkedet er et problem og noe man absolutt bør satse på å endre – og som noen tror kanskje allerede er i endring.

¹¹ <http://forskning.no/2016/03/jenter-velger-mer-utradisjonelt>

Legeyrket har jo skiftet fra å være et mannsyrke til å bli et kvinneyrke. Jenter har så gode karakterer at de kan velge hva de vil. Kanskje har det også sammenheng med at jenter ønsker å hjelpe mennesker. Og kanskje tv-serier med kvinnelige leger gjør at man får noen å identifisere seg med? (medisinstudent).

Samtidig er det også mange av ungdommene vi snakket med som mener at det ikke er noe problem at ungdom velger tradisjonelt, så lenge de trives med valget sitt. Alle må kunne bli det de har lyst til. Ønsker man forskjellige ting, så må det være greit.

Hva mener ungdommer om likestilling?

Nordiske ungdommers holdninger til likestilling ble undersøkt i 2010. De aller fleste unge mener at «kvinner og menn» bør ha like rettigheter. Likevel er det så mange som 30 prosent som anser mannen for å være «hjemmets overhode». Ungdommer med høye utdanningsambisjoner er mer likestillingsorienterte enn dem som vil raskt ut i jobb (Øia, 2011).

4 En tillitsfull generasjon?

Hvordan morgendagens samfunn kommer til å se ut, vil være avhengig av hvilket syn unge mennesker har på samfunnet rundt seg. Det blir ofte hevdet at en styrke ved den norske velferdsmodellen er at den er bygget på, og bidrar til, en gjensidig tillit mellom folk og mellom innbyggerne og samfunnsinstitusjonene. En høy grad av tillit i befolkningen letter samarbeid mellom folk som ikke kjenner hverandre personlig, og er en viktig ressurs for å få komplekse samarbeidsrelasjoner til å fungere, som for eksempel en velferdsstat (Wollebæk 2017). Vi spør i hvilken grad dagens unge har et grunnsyn preget av tillit.

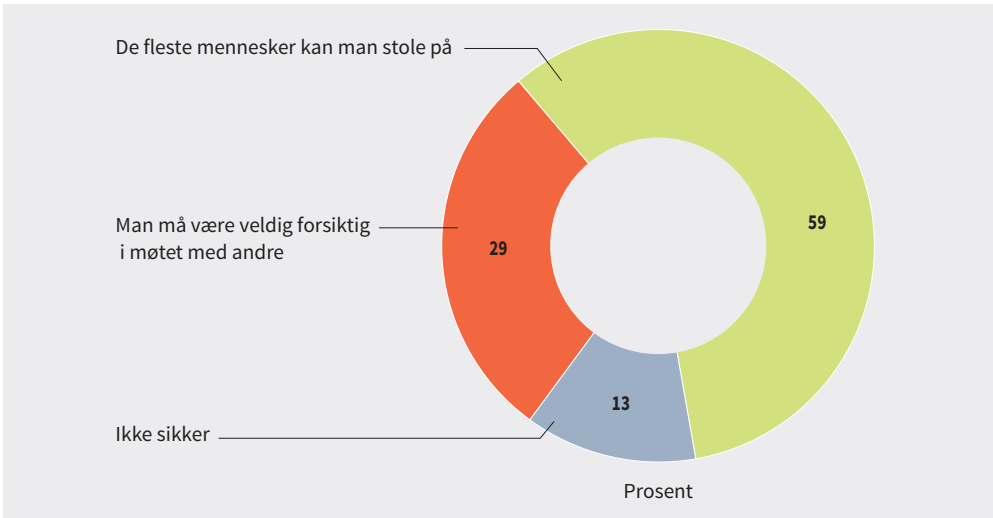
Tillit til andre mennesker

Å måle graden av tillit er ingen presis vitenskap, men selv noen enkle utsagn kan måle den generaliserte tilliten i befolkningen. Et spørsmål som ofte brukes i tillitsundersøkelser for å måle denne formen for tillit, er spørsmålet «Er de fleste mennesker til å stole på, eller kan man ikke være forsiktig nok i møtet med andre mennesker?»¹².

Blant ungdommene i vår undersøkelse uttrykker 59 prosent en positiv grad av tillit til andre mennesker, mens 29 prosent mener man må være svært forsiktig i møtet med andre. Samtidig var 13 prosent usikre på i hvilken grad de kan stole på andre mennesker.

Spørsmålet i figur 4.1 er hentet fra World Value Survey¹³, en stor internasjonal undersøkelse. Blant den voksne norske befolkningen svarer 74 prosent at de kan stole på de fleste mennesker (World Value Survey). Det at ungdom skårer lavere enn voksne på tillit, skyldes at ungdom generelt har et lavere tillitsnivå fordi ungdomstida er mer usikker og uforutsigbar enn når man blir eldre. En studie viser at tillit øker nesten lineært fra barn

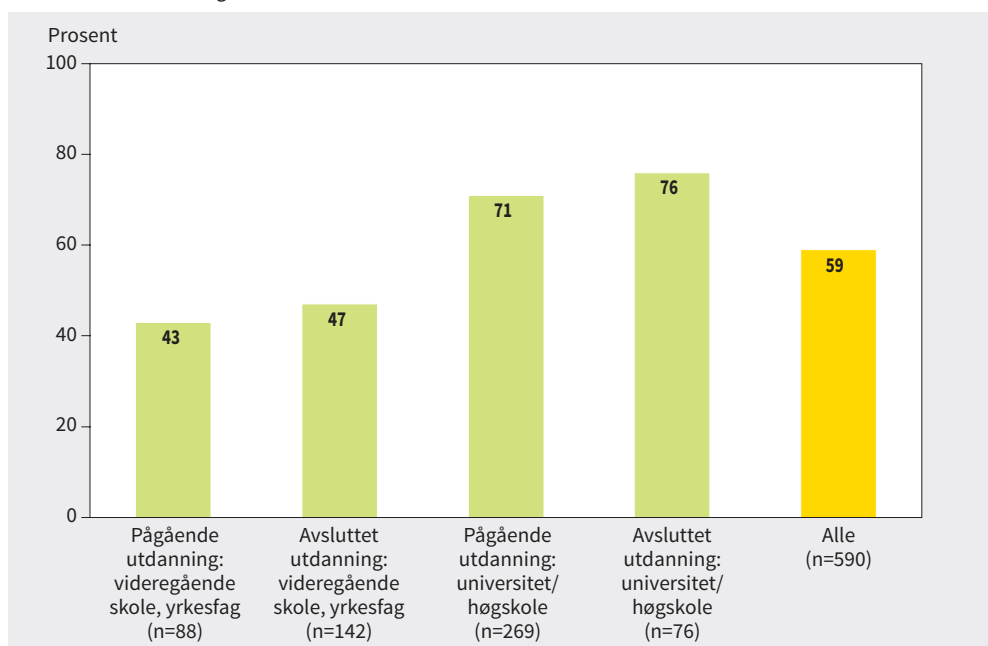
Figur 4.1 Svar på spørsmålet «Er de fleste mennesker er til å stole på, eller man kan ikke være forsiktig nok i møtet med andre mennesker?» Prosent. N=1001.

¹² World Value Survey, European Social Survey (ESS).

¹³ For mer om World Value Survey se: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>.

Figur 4.2 Andel som svarer «De fleste mennesker kan man stole på» etter ulike utdanningsgrupper, sammenliknet med svarene for alle unge.

til ung voksen (Suttera & Kocher 2007), noe som stemmer godt med funnene i vår undersøkelse, hvor unge har et lavere tillitsnivå enn den voksne befolkningen.

I vår undersøkelse var det forskjeller mellom ulike grupper av unge i hvilken grad de mente at de kan stole på andre mennesker. Dersom vi sammenlikner svarene fra alle med ulike utdanningsgrupper, finner vi at unge med pågående eller avsluttet utdanning på yrkesfag uttrykker en lavere tillit enn gjennomsnittet av alle unge, mens unge med pågående eller avsluttet universitets- eller høgskoleutdanning har en høyere tillit enn snittet av alle unge. Vrålstad (2012) fant at i den voksne befolkningen hadde kvinner litt høyere tillit enn menn, folk blir mer tillitsfulle jo eldre de blir, yrkesaktive har mer tillit enn arbeidsledige, og dess høyere utdanning, jo høyere tillit.

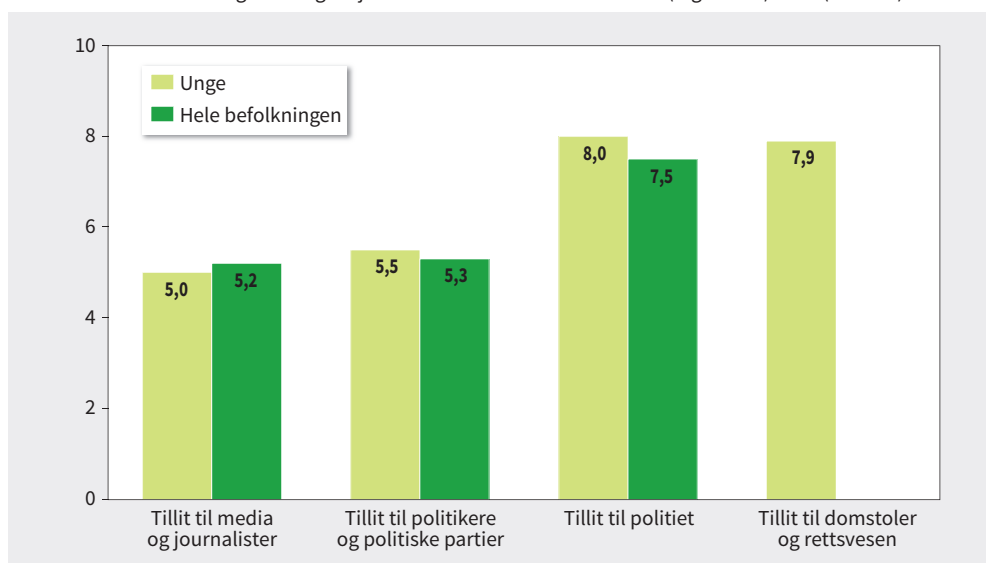
Tillit til samfunnsinstitusjoner

Vi har også målt de unges tillit til ulike samfunnsinstitusjoner, det som kalles institusjonell eller vertikal tillit. Stoler unge på politi, rettsvesen, politikere og media? I spørreundersøkelsen ba vi de unge svare på en skala fra 0 til 10 i hvilken grad de hadde tillit til ulike samfunnsinstitusjoner. Resultatet er presentert i figur 4.3, hvor vi også sammenlikner svarene med en tillitsundersøkelse for hele befolkningen¹⁴ (vi mangler data for hele befolkningen på domstoler og rettsvesen).

Unge viser stor grad av tillit til politi og domstoler og rettsvesen. Gjennomsnittsskåren for disse samfunnsinstitusjonene var 8 på en skala fra 0 til 10. Tilliten er lavere til politikere og politiske partier (gjennomsnittsskår 5,5) og til media og journalister (gjennomsnittsskår 5). Når vi sammenlikner ungdommenes svar på om de har tillit til forskjellige samfunnsinstitusjoner med tillitsundersøkelsen for hele den norske befolkningen, ser vi at det er lite

¹⁴ Undersøkelse gjennomført til et representativt utvalg av den norske befolkningen av Respons analyse på oppdrag for Fafo i 2016.

Figur 4.3 Grad av tillit til ulike samfunnsinstitusjoner, alle unge i vår undersøkelse sammenliknet med en undersøkelse for hele befolkningen i Norge. Gjennomsnittsskår fra en skala fra 0 (ingen tillit) til 10 (full tillit). N=1000.

variasjon mellom generasjonene. I spørsmålene om unge stoler på bestemte institusjoner, var utdanningsforskjellene mindre markante enn på spørsmålet om tillit generelt. De unge svarte omtrent likt på spørsmål om tillit til politi, domstoler/rettsvesen og media/journalister. Tilliten til institusjoner synes å være stabil på tvers av alder og utdanningsnivå.

Er politikere ærlige?

De fleste kvalitative intervjuene ble gjennomført rett før stortingsvalget høsten 2017 – noe som førte til at spørsmålet om de stoler på politikere og politiske partier skapte stort engasjement. Ungdommens tillit til politikere og politiske partier er gjennomgående lav. «De er bare løgnere alle sammen», sa en selvstendig næringsdrivende vi intervjuet. Dette utsagnet er typisk for ungdommene vi snakket med. Andre forteller:

Politikere sier mye svada og har mange lovnader de ikke holder i valgkampen (tømmerlærling, 24 år).

De er veldig flinke til å si det vi vil høre, men gjennomfører de det? Alle kommer med forskjellig statistikk. Kan jeg snart få noe ordentlig? (elev, restaurant- og matfag, 17 år).

Oppfatningen om at politikere ikke er ærlige er den samme hos alle informantene, bortsett fra hos noen få vi intervjuet som selv er politisk aktive. Vi intervjuet tre videregående skoleelever som er aktive i et ungdomsparti tre forskjellige steder i landet. Felles for de politisk aktive ungdommene vi intervjuet er at de har større innsikt i hvordan politikk utformes, og dermed har en annen forståelse av hvorfor saker som var lovet i et valg nødvendigvis ikke får gjennomslag. Blant andre elever på videregående skole som ikke er politisk aktive og som heller ikke har stemmerett, er det politiske engasjementet lavere. De får jo ikke være med på å bestemme, så de ser ikke helt poenget med å engasjere seg. En jente som utdanner seg til barne- og ungdomsarbeider, mente at hadde man hatt stemmerett tidligere, ville engasjementet blant ungdom økt.

Begrunnelsen noen av ungdommene gir på den manglende tilliten, er opplevelsen av at resultatet blir det samme uavhengig av hvem som styrer landet. To lærerstudenter forteller

at «vi har det for bra i Norge til at jeg skal gidde å bry meg» og «det er jo det samme gode livet uansett». En legestudent i et annet intervju sa noe av det samme: «jo bedre man har det, jo mindre bryr man seg. Det er farlig». Inntrykket blant ungdommen er at i Norge er forskjellene små, og det er trygt og godt å bo her. Det var flere som sammenliknet Norge med USA og den politiske situasjonen der. «Uansett er alt bedre enn i USA», forteller en vi snakket med.

På tross av den lave tilliten til politikere og politiske partier, sier alle som er over 18, bortsett fra én, at de skal stemme ved stortingsvalget. Ungdommene er opptatt av at man må bruke stemmeretten sin. En som jobber som helsefagarbeider, forteller:

Men jeg synes det er viktig å stemme. Det er den muligheten man har for å være med og bestemme og si fra hvordan man vil at landet skal styres. Du kan ikke klage hvis du ikke klarer å engasjere deg nok til å stemme (helsefagarbeider, 24 år).

En annen sier det på denne måten:

Det er viktig å stemme. Det er en borgerplikt. Fordi vi lever i et demokrati, noe som er det mest verdifulle vi har (butikkansatt, 22 år).

Samtidig som at ungdommene som har stemmerett er opptatt av at det er en samfunnsplikt å bruke den, synes de det er vanskelig å finne ut hvilket parti de er mest enig med. Noen hadde tatt valgomater på nett for å få en idé om hvilket parti som passet best med deres synspunkter, mens andre hadde valgt en sak de syntes var viktig og funnet det partiet de mente hadde best politikk på deres hjertesak, altså et innslag av egeninteresse. En selvstendig næringsdrivende vi intervjuet hadde for eksempel satt seg inn i fiskeripolitikken og valgt politisk parti på bakgrunn av det. En annen, som har et enkeltpersonforetak ved siden av sin faste jobb, hadde valgt parti på bakgrunn av hvilket parti som hun mener støtter denne typen bedrifter. Og lærerstudentene var mer opptatt av skolepolitikk enn andre.

Domstoler, rettsvesen og politi

Når det gjelder tillit til domstoler og rettsvesen, var dette et tema som skapte en del diskusjon i de kvalitative intervjuene. Hovedinntrykket er at ungdommene har stor tillit til domstoler og rettsvesenet, men de problematiserte straffeloven. De har inntrykk av at mange kriminelle handlinger får for mild straff:

Jeg har vel i grunnen ganske stor tillit, men synes noen ganger straffene er for lave. Slik er det kanskje når du er fra en liten plass og får historiene om kriminalitet tett på kroppen (helsefagarbeider, 24 år).

Inntrykket blant mange av ungdommene er at straffene er for lave for kriminelle handlinger som drap og voldtekt. I spørreundersøkelsen er kriminalitet også den politiske saken de er mest opptatt av. Over ni av ti svarte at de i stor eller noen grad er opptatt av å bekjempe kriminalitet (se figur 5.2).

Ungdommen har tillit til politiet. De opplever at politiet gjør jobben sin, men at de mangler ressurser til å følge opp mindre saker. To av ungdommene hadde opplevelser med at politiet har henlagt saker de har anmeldt, som tyveri av verdisaker. Det synes de er urettferdig. Ungdommene fra Nord-Norge skiller seg ut når det gjelder tillit til politiet. I spørreundersøkelsen svarer de unge på en skala fra 0 til 10, der 0 er ingen tillit i det hele

tatt, og 10 er full tillit. Gjennomsnittsskåren for ungdom i Nord-Norge er på 7,7, mens resten av landet skårer 8 på skalaen. Med andre ord er tilliten til politiet litt lavere blant ungdom i Nord-Norge enn i resten av landet. Blant de fire vi intervjuet fra denne landsdelen, sier tre av dem at de ikke har tillit til politiet fordi de opplever at politiet ikke er tilgjengelig når folk trenger dem. En assistent på et bofellesskap forteller:

Det har vært episoder... jeg og venninnen min var skikkelig redde og ringte politiet. De sa de ikke kunne komme fordi de var et annet sted i fylket. Jeg har ikke mye tillit nå mer, det er skummelt (assistent bofellesskap, 19 år).

En annen fra Nord-Norge som går på helse- og oppvekstfag på videregående, trekker fram mye av den samme bekymringen:

Jeg er ikke begeistret for politisentraliseringen. Vi har masse eksempler på at det tar politiet 10–12 timer å komme etter at det har skjedd noe alvorlig (elev, helse- og oppvekstfag, 16 år).

Disse uttalelsene står i motsetning til hva en annen informant fortalte. Hun tar bussen hjem sent på kvelden fra en stor togstasjon i sentrum av en storby. Tilstedeværende politi som patruljerer om kvelden gjør at hun føler seg trygg, selv om togstasjonen har rykte på seg for å være et utrygt sted på denne tida av døgnet. Tilliten til politiet handler kanskje om hvor tilgjengelig og tilstedeværende ungdommene opplever at politiet er.

Stoler ungdommen på media?

Journalister skriver det de vil. Jeg kan ikke stole på noe som står i media (assistent bofellesskap, 19 år).

Media og journalister er den samfunnsinstitusjonen og det yrket hele befolkningen og ungdommene har minst tillit til (se figur 4.3). Ungdommene forteller at de leser mest nyheter på sosiale medier som Facebook og Twitter, og i mindre grad papiraviser. Det sammenfaller med en stor medieundersøkelse gjennomført av SIFO, som viser at sosiale medier er en av de viktigste nyhetskildene for ungdom mellom 16–25 år (Slettebakk & Kjørstad 2016). En butikkansatt forteller:

Jeg kjenner ingen som leser papiraviser lenger, men samboeren min leser elektroniske utgaver av avisene hver dag.

De unge ser heller ikke på nyheter på TV eller hører på radio, men det er flere som leser litt i nettaviser. Noen forteller at de blar igjennom en papiravis hvis den ligger i kantina på jobben eller hjemme hos foreldrene, men det er på sosiale medier de får med seg de

fleste nyhetene. Enten ved at venner linker til nyhetssaker, eller ved at de selv følger nyhetssider på Facebook eller Twitter.

Når det gjelder pressen, så har jo vi som har vokst opp med sosiale medier kanskje blitt lært opp til mer kritisk tenkning. Kildekritikk har alltid vært viktig (student, 23 år).

Kildekritikk er det flere av ungdommene som er opptatt av, spesielt på sosiale medier.

«Hvem som helst kan jo skrive noe der», er det en lærerstudent som forteller. En annen problemstilling blant ungdommene er at mediene skriver mange useriøse eller uviktige artikler for å få klikk.

Det er masse skriverier om Johaug, også er det samtidig folk som dør eller er savnet (butikkansatt, 21 år).

Vi spurte om hvilke nyhetsformidlere de stoler mest på. NRK og Aftenposten var de mediene som ble trukket fram som de mest seriøse, selv om ungdommene ikke nødvendigvis oppsøker nyheter i disse kanalene.

5 Politisk interesse blant unge

Ungdom, makt og medvirkning

I 2011 kom en NOU om ungdom, makt og medvirkning. Utredningen konkluderer med at ungdom viser et omfattende samfunnsengasjement, men at det ikke nødvendigvis gjen-speiles i tradisjonelle kanaler som organisasjoner og politiske partier. De unge som er med i organisasjoner og politiske partier, er mer engasjert enn før, og det er særlig ressurssterk ungdom som engasjerer seg. Utvalget er bekymret for at det kan forsterke de sosiale skillelinjene. Utredningen viser også at ungdom deltar i samfunnslivet gjennom sosiale medier (digitalt medborgerskap), at det senker terskelen for å delta og kan fremme unges makt. Samtidig uttrykker utvalget en bekymring for at det uformelle politiske engasjementet på sosiale medier kan erstatte engasjementet i den formelle beslutningsprosessen, noe som kan svekke de unges makt på sikt (NOU 2011: 20).

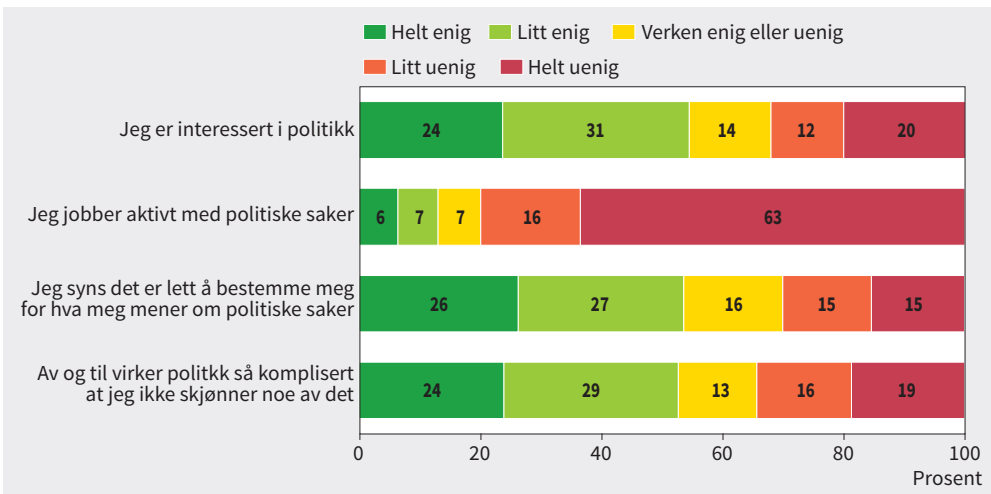
Et sentralt spørsmål er hvilke politiske saker som engasjerer ungdommen. Her ser vi på hva som er ungdommenes holdninger til fordeling og oppfatninger av rettferdighet, og på deres interesse for samfunnsspørsmål. Hvordan de unge stiller seg til disse spørsmålene, gir et innblikk i deres verdier og orientering.

Å fange unges interesse for politikk er grunnleggende for å videreføre et demokratisk samfunnssystem. De kan først stemme fra de er 18 år, men det finnes andre måter å være politisk aktiv på før dette. Vi har undersøkt nærmere unges syn på og engasjement for politikk.

Det er stor variasjon i hvor sterk den politiske interessen er blant ungdommene. Om lag en fjerdedel er helt enig i at de er interessert i politikk, mens 30 prosent er litt enig. Til sammen er det et knapt flertall som er interessert i politikk. På den andre siden er om lag en tredjedel ikke interessert, mens en av ti er verken enig eller uenig i at de er politisk interesserte.

Den politiske interessen er litt høyere i aldersgruppa 21–25 år og blant studenter ved høyskoler og universiteter, enn blant aldersgruppa 16–20 år og elever i videregående (her er det ingen forskjell mellom yrkesfag studiespesialisering). Dette kan indikere at

Figur 5.1 Unges interesse for politikk. Prosent. N=1001.

den politiske interessen øker etter hvert som de unge selv får rett til å stemme. Det sammenfaller med funnene fra den kvalitative delen av denne undersøkelsen, hvor de unge uten stemmerett ikke ser et like stort poeng med å engasjere seg siden de likevel ikke får være med på å bestemme.

Relativt få unge jobber aktivt med politikk. 13 prosent oppgir å jobbe aktivt med politiske saker, mens et stort flertall (63 prosent) er helt uenig i at de er politisk aktive.

Det er også delte meninger om hvor lett det er å bestemme seg for hva man mener om politiske saker. Om lag en tredjedel synes det er vanskelig, mens halvparten synes det er lett å bestemme seg.

Om lag halvparten av de unge er enig i at politikk av og til er så komplisert at de ikke skjønner noe av det, mens om lag en tredjedel uttrykker at de ikke synes politikk er så komplisert.

Alt i alt viser om lag halvparten et engasjement for politikk og for politiske saker. Interessen for politikk varierer også i samtaler med ungdommene, men som vi så i avsnittet om tilitt, er de opptatt av stemmeretten og sa at de stemte selv om de ikke var særlig engasjerte. En 16-åring på studiespesialisering sa at hun syntes det var ganske deilig å ikke kunne stemme, for da kunne hun vente med å sette seg inn i politikk. Når det dreier seg om politiske saker, heller enn politikk generelt, har ungdommene sterke synspunkter.

Engasjement for politiske saker

Politikken er sammensatt, og det vil alltid være noen politiske saker som skaper overskrifter og setter dagsorden. Det er også ofte snakk om et generasjonsskille – at noen saker i større grad fenger visse aldersgrupper. Hvilke politiske saker synes unge er viktigst? Og er dette i stor grad ungdomssaker? I de kvalitative intervjuene presenterte vi den samme lista over politiske saker som vi spurte om i spørreskjemaet, og i figur 5.2 ser vi hva ungdommene legger i de forskjellige politiske sakene.

Vi spurte ungdommene om de i stor grad, i noen grad, i liten grad eller ikke i det hele tatt var opptatt av ulike politiske saker. Det viktigste for dem var å bekjempe rasisme og fremmedfrykt – over 70 prosent mente dette i stor grad. Kvinner mente at dette var viktigere enn menn (henholdsvis 78 og 65 prosent), mens det ikke var forskjeller blant unge med ulikt utdan-ningsnivå eller studieretning.

Tilsvarende ligger det å begrense innvandringen til Norge nederst på lista, 13 prosent mente at dette i stor grad var viktig.

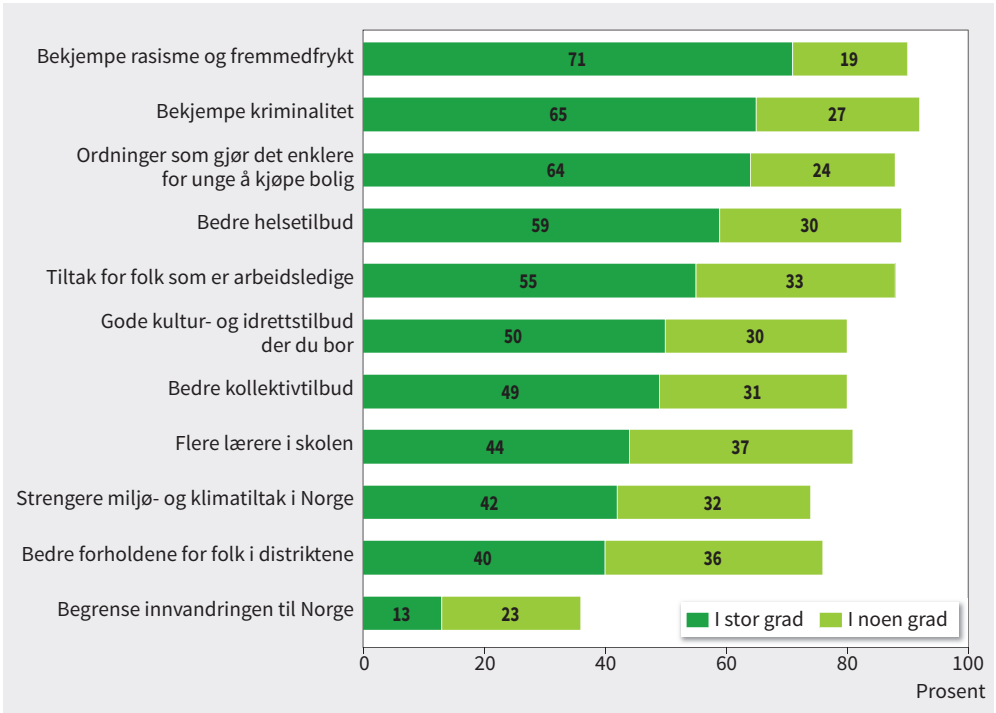
Det å bekjempe rasisme og fremmedfrykt er viktig. Det er viktig å bryte ned fordommer og å få fram fakta. Å koble innvandrere til terrorister er veldig farlig (elev, studiespesialisering, 17 år).

Å bekjempe rasisme er viktig. Folk har et inntrykk av at alle som ikke er fra Norge er kriminelle. Det merker jeg hvert fall i min by, hvor vi har mange innvandrere, man må slutte å anta at folk er kriminelle på grunn av bakgrunn (assistent bofellesskap, 19 år).

Mange av ungdommene vi intervjuet er opptatt av at Norge er et flerkulturelt samfunn og at man må bekjempe fremmedfrykt og rasisme. Samtidig er de svært opptatt av at innvandrere som kommer til Norge må integreres, lære seg norsk og få en jobb. Det var kun én av dem som trakk fram det å begrense innvandring til Norge som en sak hun brant for. Det kan likevel være slik at et ønske om å begrense innvandring ikke er noe man vil diskutere med en forsker på et intervju.

Videre på lista over de viktigste sakene for unge er å bekjempe kriminalitet (65 prosent er i stor grad enig). Dette var særlig viktig blant unge på yrkesfag, hvor 72 prosent var svært enig i dette, sammenliknet med 56 prosent av unge som gikk på universitet eller høyskole. Det var også viktig å ha ordninger som gjør det enklere for unge å kjøpe seg bolig (64 prosent er i stor grad enig).

Figur 5.2 I hvilken grad de unge er opptatt av ulike politiske saker? Andel som i stor grad/ i noen grad er enig. Prosent. N=1001.

Muligheten til å skaffe seg egen bolig er noe ungdommene i jobb er ekstra opptatt av. 72 prosent av de unge som jobber fulltid er i stor grad opptatt av ordninger som gjør det lettere for unge å kjøpe bolig. Unge under videregående utdanning på yrkesfag var også særlig opptatt av dette, 75 prosent svarte at boligordninger for unge var svært viktig, til sammenlikning mente 59 prosent av unge under høyere utdanning at boligordninger for unge var viktig. Unge er i en fase i livet hvor de opplever at det å kjøpe bolig bør være mulig, særlig for dem som er i full jobb. En helsefagarbeider på 24 år sa det slik:

Det er forferdelig vanskelig nå å komme seg inn på boligmarkedet.

Ungdom er kjent for å være mer opptatt av klima og miljøsaken enn eldre, men det er kun 42 prosent i vår undersøkelse som i stor grad er opptatt av at vi bør ha strengere klima- og miljøtiltak i Norge. Kvinner var mer opptatt av klima enn menn (henholdsvis 48 og 36 prosent), og elever på studiespesialisering var mer opptatt av klima enn elever på yrkesfag (henholdsvis 52 og 30 prosent). I intervjuene med ungdommen var klima et tema som engasjerte:

Norge må ta sin del av ansvaret og fase ut oljevirkksomheten (student, 23 år).

Klimakrisen er menneskeskapt, og vi har et ansvar. Det skulle for eksempel ikke vært et tema å bore etter olje i Lofoten (butikkansatt, 22 år).

Utsagnene over er gode eksempler på at ungdommene synes klimasaken er viktig, men samtidig trekkes det fram at klimasaken må ses i større sammenheng. En butikkansatt forteller at siden han ikke bor i en storby, kan det være vanskelig å gjøre gode klimavalg med tanke på transport.

Klima og bedre kollektivtrafikk henger jo sammen. Når jeg skal på jobben, bruker jeg 15 minutter med bil og en time med kollektiv. Gjett hva jeg velger! (butikkansatt, 21 år).

Bor man i distriktene, er det vanskelig å klare seg uten bil, siden kollektivtilbudet ikke er godt nok. Flere av de unge er også opptatt av at det ikke er nok at Norge er opptatt av klima.

Det er mye viktigere at man begynner å kjøre elbiler i andre land, som i USA og i Kina. Vi har ingenting å si. Vi er like mange som en halv by i England. Dersom Norge gir opp oljen, vil det ikke gjøre så stor forskjell (elev, studiespesialisering, 17 år).

Flere av ungdommene mente klimapolitikk ikke er noe som angår Norge alene, men at dette er en global utfordring.

Det er nesten 40 prosent som i stor grad er opptatt av å bedre forholdene for folk som bor i distriktene; 76 prosent hvis man legger til dem som i noen grad er enig. Det er en signifikant forskjell etter kommunestørrelse i hvor stor grad de unge er opptatt av å bedre forholdene til folk som bor i distriktene. I små kommuner (under 10 000 innbyggere) svarer 51 prosent at de er opptatt av dette i stor grad, mens i store kommuner (50 000 innbyggere eller flere) svarer 33 prosent at de i stor grad er opptatt av å bedre forholdene til folk i distriktene.

Jeg er også opptatt av distriktspolitikk. I offentligheten så handler det meste om de store byene. Vi som kommer fra distriktene, føler oss nedprioritert (helsefagarbeider, 24 år).

Det er virkelig mitt område, det med distriktene. Jeg mener distriktene blir utelukket. Skolene blir lagt ned, og jeg mener vi bør passe bedre på distriktene enn vi gjør i dag (elev, barne- og ungdomsarbeider, 16 år).

Uttalelsene kommer fra to unge fra Nord-Norge og illustrerer at det er unge fra distriktene som har distriktspolitikk som en sak de brenner for.

Ungdommene brenner for politiske saker med utgangspunkt i sin egen hverdag og sitt eget liv. Dette gjelder særlig elever på videregående, og det er gjerne saker de har erfaringer med selv. De som er opptatt av kollektivtrafikk, er det fordi det er få bussforbindelser der de bor. Elever som er opptatt av tiltak for arbeidsledige, tenker først og fremst på unge, som dem selv, som ikke har funnet seg noen deltidsjobb ved siden av videregående skole. De litt eldre ungdommene som var i jobb eller i gang med høyere utdanning, så de politiske sakene i større grad i et samfunnsperspektiv. Når det gjaldt tiltak for arbeidsledige sa en butikkansatt det slik:

Det er veldig farlig å stå utenfor arbeidslivet i lang tid. Man føler seg mindre verdt og lever et liv uten mening. Alle fortjener å ha en jobb, og alle kan gjøre et eller annet.

Godt over halvparten av de unge (55 prosent) i spørreundersøkelsen er i stor grad opptatt av tiltak for arbeidsledige, men fra de kvalitative intervjuene ser vi at de også betrakter ungdom som går på videregående eller studerer som arbeidsledige hvis de er uten jobb ved siden av skolen når de ønsker det.

De tre politiske sakene ungdommene mener er viktigst, er å bekjempe rasisme og fremmedfrykt, bekjempe kriminalitet og skape ordninger som gjør det lettere for unge å kjøpe seg bolig. Blant de tre viktigste sakene er det med andre ord én typisk ungdomssak; ordninger som gjør det enklere for unge å kjøpe bolig.

Det er interessant å merke seg at både bedre helsetilbud og tiltak for arbeidsledige er rangert høyere enn bedre kollektivtilbud, flere lærere i skolen og gode kultur- og idrettstilbud der du bor. De sistnevnte er kanskje å betegne som mer typiske ungdomssaker, men er likevel rangert lavere enn gode velferdstilbud til syke og arbeidsledige. Dette vitner om et sterkt engasjement blant unge overfor andre grupper i samfunnet, som innvandrere, syke og arbeidsledige, og at dette er sterkere enn engasjementet for de typiske ungdomssakene, som kultur og idrett, kollektivtilbud og lærere i skolen. Et kanskje noe overraskende funn er at strengere miljø- og klimatiltak i Norge kommer relativt langt ned på lista, omtrent likt med å bedre forholdene for folk i distriktene.

Unge holdninger til velferdsstaten

Det er stor oppslutning om velferdsstaten fra hele det politiske spekteret i Norge. Hvordan er så holdningen blant de unge? Her har vi spurt om hva de mener om å betale skatt for å opprettholde sentrale velferdsordninger, forskjeller mellom fattige og rike, sykelønn og utbetalinger fra NAV.

Oppslutning om velferdsstaten

Funn fra European Social Survey fra 2008 (ESS) viser at folk i Norden gjennomgående er mer positive til velferdsstaten enn befolkningen i Europa for øvrig. Befolkningen i de nordiske landene mener at det offentlige skal ha hovedansvaret for en rekke velferdsordninger, som eldreomsorg, helsetjenester og å sikre arbeidslediges levekår. I tillegg uttrykker en stor andel (over 80 prosent) vilje til å opprettholde eller øke skatten for å finansiere velferdsgoder. Studier har også vist at oppslutningen om velferdsstaten har vært svært stabil over tid, og er i liten grad påvirket av ytre forhold. Nyere diskusjoner om oppslutning om velferdsstaten har særlig dreid seg om hvorvidt økt innvandring og en mer heterogen befolkning vil svekke oppslutningen. (Fløtten et al. 2013, Befolkningsendringer og de nordiske velferdsstatene. NordMod 2030. Delrapport 2. Fafo-rapport 2013:14).

Ungdommene har svært positiv holdning til å betale skatt for å opprettholde viktige velferdstjenester. Hele 96 prosent av dem er helt eller litt enig i at dette er viktig. Viljen til å betale skatt var høy for alle grupper (over 75 prosent for alle ulike grupper), men var høyere enn gjennomsnittet blant unge på videregående studiespesialisering og blant studenter ved universiteter og høyskoler. Blant unge med pågående eller avsluttet yrkesfaglig utdanning fra videregående var den lavere enn gjennomsnittet.

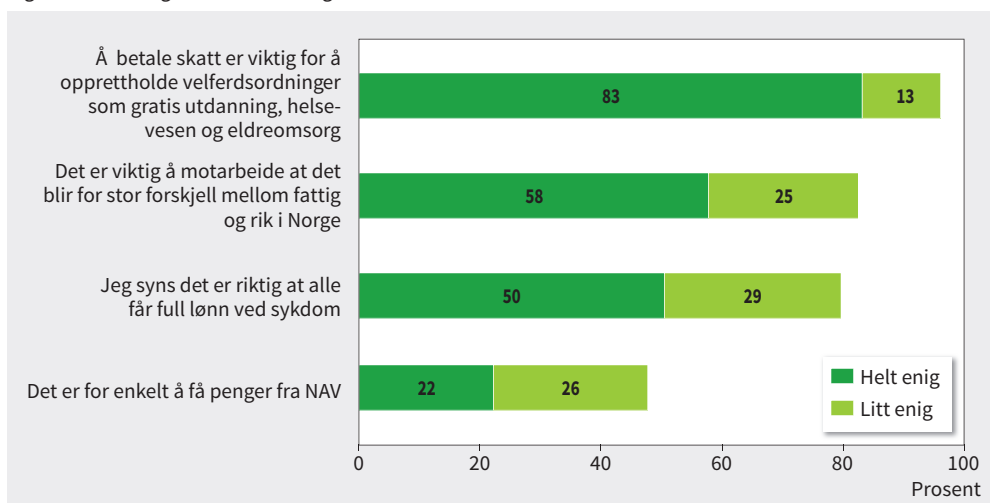
Det er også stor enighet blant unge om at det er viktig å motarbeide for store forskjeller mellom fattige og rike, over 80 prosent er helt eller litt enig i dette.

Målt ut fra disse to spørsmålene viser ungdommene en stor grad av støtte til grunnlaget for den nordiske velferdsmodellen, finansiering av velferd gjennom skatt og et ønske om minst mulig ulikhet.

Når det gjelder mer spesifikke sider ved velferdsstaten, er det noe mer variasjon i svarene. Et stort flertall av de unge (nesten 80 prosent) synes det er riktig at full lønn utbetales ved sykdom, men det var likevel noen forskjeller i svarene for dem som var helt enig i dette. To ytterpunkter her var unge med avsluttet videregående yrkesfaglig utdanning, hvor 61 prosent var helt enig, mens 40 prosent av unge med avsluttet høyskole- eller universitetsutdanning var helt enig. En elev på videregående sa følgende:

Hvis du har unger, er langtidssykemeldt og ikke får lov til å jobbe, skal du selvfølgelig få full lønn under sykdom (elev, barne- og ungdomsarbeider, 16 år).

Figur 5.3 Holdninger til ulike ordninger i velferdsstaten. Prosent. N=1001.

Det er litt mer blandede holdninger til utbetalinger fra NAV. Litt under halvparten av de unge er helt eller litt enig i at det er for enkelt å få penger fra NAV. Det temaet som ble gjenstand for diskusjon i de kvalitative intervjuene, var utbetalinger fra NAV. To av dem vi intervjuet forteller:

Det er for lett å få penger fra NAV. Det er for mange latinger som går dit (selvstendig næringsdrivende, 24 år).

Vennene mine har sagt at det er veldig lett å få penger fra NAV. En kompis snylter på NAV. Han kunne bare lyge det på seg. De som virkelig trenger det, burde jo få det. Man burde ha en god grunn (assistent bofellesskap, 19 år).

Det var en blandet oppfatning blant ungdommen om hvorvidt alle som «gikk på NAV» egentlig trengte det.

Holdninger til innvandring

Jeg skjønner ikke hvorfor vi ikke gjør mer for flyktninger. Norge er så rikt (tømrerlærling, 24 år).

Hva mener ungdommen om innvandring, og er det grunn til å være optimist med tanke på et flerkulturelt Norge? Som vi så i avsnittet om politisk engasjement, var ungdommene svært opptatt av å bekjempe rasisme og fremmedfrykt. Vi har stilt de unge overfor tre påstander om innvandring og bedt dem ta stilling til i hvilken grad de er enig eller uenig.

Et flertall er uenig i at det er et problem at innvandrere tar norske arbeidsplasser og at vi ikke bør slippe flere innvandrere inn i Norge. Et flertall er enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse. Om lag halvparten av ungdommene uttrykker seg positivt til innvandring og flyktninger. Dette tyder på at et flertall av de unge viser stor grad av solidaritet med innvandrere og flyktninger.

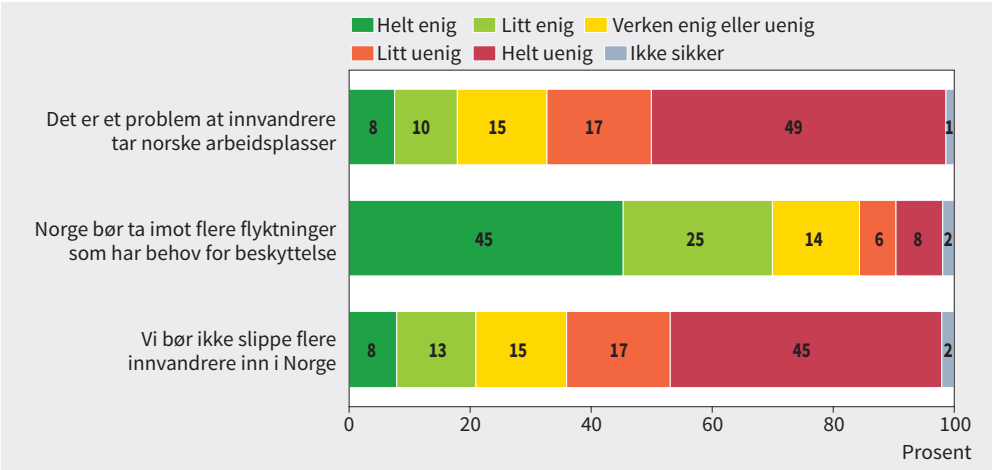
Totalt sett er det likevel slik at de unges holdninger til innvandring er delt: mens et flertall uttrykker seg positivt, er om lag en femtedel mer negative, mens omkring 15 prosent ikke uttrykker noen klar mening om innvandring og er verken enig eller uenig i utsagnene. I et intervju med elever på videregående mente de at det er viktig at de som kommer hit blir godt integrert, så de kan være med og bygge samfunnet. Det gikk igjen i alle intervjuene at integrering er viktigere enn begrensning.

Holdninger til innvandrere og innvandring

SSB gjennomfører årlige holdningsundersøkelser til innvandring, og formålet med undersøkelsene er å få kunnskap om befolkningens holdninger til innvandrere som gruppe. Resultater fra 2016 viser at det er en økende skepsis til innvandring i den norske befolkningen. En av tre synes det bør bli vanskeligere for asylsøkere og flyktninger å få oppholdstillatelse i Norge og at innvandrere er en kilde til utrygghet i samfunnet. Færre enn tidligere har kontakt med innvandrere. Kvinner med høy utdanning er mest positive, mens menn med lav utdanning er minst positive (Blom 2016).

Det var noen forskjeller i svarene mellom ulike grupper av unge. Blant ungdommene med pågående eller avsluttet videregående yrkesfaglig utdanning, var henholdsvis 12 og 20 prosent helt enig i at det er et problem at innvandrere tar norske arbeidsplasser, mens 3 prosent på studiespesialisering og 3 prosent av studenter ved universiteter eller høyskoler mener det samme. Den ene tømrerlærlingen som tok opp dette i intervjuet, gjorde det fordi byggebransjen har en stor andel arbeidsinnvandrere. Han mente at det er et problem at utenlandske firmaer presser ned prisene.

Figur 5.4 Holdninger til innvandring. Prosent. N=1001.

Avslutning

Trygghet og rettferdighet ser ut til å være sentrale stikkord for dagens ungdom. Den store majoriteten ønsker seg fast jobb, og flertallet vurderer å melde seg inn i en fagforening på et senere tidspunkt. Men dette kommer ikke av seg selv. Eksempelvis svarer over 40 prosent av de uorganiserte «vet ikke» på spørsmålet om hvorfor de ikke er medlem i et fagforbund. Dette tyder på store kunnskapsmangler og behov for mer informasjon. Med andre ord: her er det et potensial for Fagforbundet og resten av fagbevegelsen.

Målet med dette ungdomsbarometeret er å bidra til kunnskap om unges yrkesvalg, deres tanker om å være arbeidstakere noen år fram i tid, holdninger til likestilling i arbeidslivet, tillit til samfunnsinstitusjoner og deres meninger om politiske saker. De som tror at generasjon Z, som den kalles, er veldig annerledes enn dagens voksgenerasjon, må tenke om igjen. På de fleste områder er ungdommen «i takt» med holdningene til befolkningen som helhet.

Arbeidslivet vil stå overfor store omstillinger i årene framover. Og dagens ungdom vil trolig jobbe til de er godt og vel 70 år. Det er likevel liten bekymring å spore. Flertallet har tro på at det skal bli bruk for deres kompetanse i arbeidsmarkedet. Samtidig innser de at det sannsynligvis blir behov for både etterutdanning og jobbskifte. Det viktigste for dem akkurat nå er å få en jobb som passer med deres interesser og utdanning, og at de vil trives i arbeidsmiljøet. Høy lønn og status kommer langt ned på lista over hva som er viktig for valg av yrke.

Det å leve i en verden preget av usikkerhet og i et Europa der mange unge går arbeidsledige, kan bidra til at majoriteten av de unge søker det trygge og sikre. Blant politiske saker kommer for eksempel bekjempelse av kriminalitet og rasisme og fremmedfrykt høyt opp på lista. Det samme gjelder tiltak for arbeidsledige, bevaring av velferdsstaten og ordninger som kan gjøre det lettere for unge å kjøpe bolig.

Den norske samfunnsmodellen er i høy grad basert på tillit. Det er ingenting fra denne undersøkelsen som tyder på at tilliten til sentrale samfunnsinstitusjoner eller oppslutning om velferdsstaten er i ferd med å forvitte. Å fange unges interesse for politisk arbeid ser likevel ut til å bli en utfordring i årene framover. Svært få er politisk aktive, og mange har lav tillit til politikere. Stort engasjement på sosiale medier kan ikke erstatte arbeid i organisasjonslivet og i politiske partier.

Metode

Datainnsamlingen for undersøkelsen har vært basert på to metoder. Vi har gjennomført en spørreundersøkelse over telefon til et representativt utvalg ungdom mellom 16 og 25 år. I tillegg har vi gjennomført 41 kvalitative intervjuer med ungdommer.

Spørreundersøkelsen

Gjennomføring og svarprosent

Spørreundersøkelsen ble utviklet av Fafo i samråd med Fagforbundet. Spørreskjemaet ble pilotert med en gruppe på fem ungdommer. Deretter gjennomførte Respons Analyse telefonintervjuer på oppdrag for Fafo. Fafo har analysert dataene fra spørreundersøkelsen og skrevet rapporten.

Det ble trukket et representativt utvalg (bruttoutvalg) på 6000 personer av ungdom mellom 16 og 25 år fra Folkeregisteret. Disse mottok et informasjonsbrev per post (se vedlegg på fafo.no). Deretter ble respondenter kontaktet og intervjuet over telefon. Telefonintervjuene foregikk i tidsperioden 22.5.17 til 27.6.17. Det ble satt som stratifiseringskriterium å intervju 100 unge på hvert alderstrinn. Totalt ble 1001 personer intervjuet, fordelt etter alder som vist i tabell 1.

Tabell 1 Alder på respondentene.

Alderstrinn	Antall
16 år	97
17 år	97
18 år	96
19 år	99
20 år	100
21 år	95
22 år	97
23 år	100
24 år	114
25 år	106
Total	1001

I tabell 2 vises hvordan frafallet fordelte seg på undersøkelsen.

Tabell 2 Frafallsgrunner.

Utfall	Antall
Ubesvart	962
Feil telefonnummer	708
Bortreist/utilgjengelig i intervjuperioden	132
Falt på stratifisering	1828
Utenfor målgruppa	40
Nekt	1330

Videre følger en forklaring på de ulike frafallsgrunnene.

- ▶ **Ubesvart.** Dette er personer som Respons Analyse har forsøkt å ringe uten at de fikk kontakt. I de fleste tilfeller dreier dette seg om at telefonen ikke blir tatt, eller at telefonen er opptatt. Der er også tilfeller der vi har fått gjort en avtale om tilbakeringing, men at vedkommende da ikke er tilgjengelig likevel. Disse er lagt tilbake som en avtale, og forsøkt ringt igjen senere. Antall tilbakeringer på dem som havner i kategorien ubesvart, varierer fra 2–17, og hovedsakelig mellom 8–12 tilbakeringer.
- ▶ **Feil telefonnummer.** Utvalget var nummersatt av Evry. Noen nummer var feil eller midlertidig eller permanent ute av drift. Response Analyse gikk igjennom noen av disse på nytt for å se om vi kunne finne alternative nummer på vedkommende. Dette gjaldt hovedsakelig i aldersgruppene 21–24 år, der Respons Analyse hadde størst vansker med å oppnå ønsket antall intervjuer. Til sammen 708 nummer havnet i denne kategorien.
- ▶ **Bortreist/utilgjengelig i intervjuperioden.** Respons Analyse fikk tilbakemeldinger fra en del pårørende om at de ikke ville være tilgjengelige i intervjuperioden. Årsakene til dette kunne være mange, men hovedsakelig gjaldt det personer som befant seg utenlands. Totalt 132 personer havnet i denne kategorien.
- ▶ **Utenfor målgruppa/screenet ut.** I denne kategorien finner vi dem som av ulike grunner ikke lar seg intervju. Årsakene til dette kan være sykdom, handicap eller språkvansker. Det var 40 personer som havnet i denne kategorien.
- ▶ **Falt på stratifisering.** Respons Analyse satte opp målsettinger (stratifisering) om 100 intervju på hvert av alderstrinnene. Det var særlig i alderstrinnene 21–24 år det viste seg å være vanskelig å nå denne målsettingen. De aldersgruppene der Respons Analyse nådde målsettingen, ble ikke ringt opp mer. De som har falt på stratifisering er således de som på dette tidspunktet fortsatt sto som ubesvart, og som ikke ble forsøkt ringt opp flere ganger. Det var 1828 i denne kategorien.
- ▶ **Nekt.** Dette gjelder dem som ikke ønsket å delta i undersøkelsen. Totalt 1330 av brutto-utvalget ønsket ikke å delta i undersøkelsen.

Noen av grunnene over er det ikke vanlig å ta med når en beregner svarprosent. Dette gjelder frafall grunnet feil telefonnummer, bortreist/utilgjengelig i intervjuperioden, utenfor målgruppa, og de som har falt på stratifisering. Justerer vi dette for disse typene frafall, var svarprosenten på 30,4 prosent.

Tabell 3 Frafallsanalyse.

Utfall	Antall
Ubesvart	962
Nekt	1330
Antall intervjuer	1001
Total	3293

Beskrivelse av nettoutvalget

Utvalget er representativt for unge mellom 16 og 25 år etter alder og kjønn (52 prosent menn og 48 prosent kvinner)

Til tross for at bruttoutvalget er trukket stratifisert for å sikre representativitet, kan det være forskjeller mellom nettoutvalget og populasjonen. Hvis vi for eksempel ser på aktivitetsstatus, så kan vi sammenlikne nettoutvalget vårt med Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) for 2. kvartal 2016, som viser arbeidsstyrkestatus for personer 16–24 år. I AKU finner vi 62 prosent under utdanning, 27 prosent yrkesaktive og 10 prosent andre (hjemmearbeidende, uføre og annet). Mens fordelingen etter aktivitetsstatus i vårt utvalg viser en noe høyere andel i utdanning og jobb, og litt lavere andel ikke i utdanning eller jobb (se tabell 4).

Tabell 4 Fordeling i utvalget av aktivitetsstatus. N=1001.

Status	Antall	Prosent
Studerer/går på skole	660	66
Jobb, deltid	66	7
Jobb, fulltid	229	23
Verken studerer eller jobber	37	4
Ikke sikker	9	1

Utvalget er derfor representativt for unge i utdanning og i jobb, men mindre representativ for unge som står utenfor arbeidsmarkedet og utdanning.

En slik skjevhet i utvalget skyldes ikke feil i utvalgsmetodikken, men at Respons Analyse ikke har greid å rekruttere flere som verken studerer eller jobber til undersøkelsen. Det er mulig å korrigere for skjevheter i utvalget ved hjelp av vekter. Det er ikke gjort i denne undersøkelsen. Motivasjonen for ikke å bruke vekter er at selv om vektene korrigerer for forskjeller mellom utvalget og den faktiske populasjonen, så vil det ikke være mulig å si med sikkerhet at nettoutvalgene da ikke lenger er skjeve med hensyn til holdninger og preferanser.

Kvalitative intervjuer

Formålet med de kvalitative intervjuene var å gå i dybden på spørsmålene vi stilte i spørreundersøkelsen. Intervjuguiden er basert på svarene fra spørreundersøkelsen. Vi har intervjuet ungdom mellom 16 og 25 år på videregående opplæring, som studerer og som er i jobb, i tre geografiske områder i Norge: Østlandet, Nord-Norge og Vestlandet. Det er variasjon i om ungdommene bor i by eller i distrikt. I utgangspunktet ønsket vi å gjøre dette som fokusgruppeintervjuer. Det vil si at en forsker eller en møteleder leder et intervju med en gruppe personer. Formålet er å sette i gang en diskusjon i gruppa, som er hensiktsmessig når man skal framskaffe informasjon om holdninger til, synspunkter på og oppfatninger av virkeligheten. Vi endte opp med å gjøre både fokusgruppeintervjuer og intervjuer med enkeltpersoner. Det gjaldt spesielt for ungdom i jobb, da det var vanskelig å finne flere som hadde mulighet til å delta på et intervju på samme tidspunkt. Alle informantene er anonymisert i analysekapitlene. Intervjuene med ungdommene i Nord-Norge ble gjort over telefon. Tabell 6.5 gir en oversikt over de kvalitative intervjuene.

Tabell 5 Oversikt over informantene.

Hva gjør de?	Region	Kjønn	Alder
Jobb i IT og i administrasjon (intervjuet sammen)	Østlandet	Jente	24
		Jente	23
Lærling i byggfag (enkeltintervjuer)	Østlandet	Gutt	23
		Gutt	25
Videregående, restaurant- og matfag (fokusgruppe)	Østlandet, distrikt	Jente	17
		Jente	17
		Jente	17
		Jente	17
		Jente	16
		Gutt	16
Videregående, studiespesialising (fokusgruppe)	Østlandet	Jente	16
		Jente	17
		Jente	17
		Jente	17
		Gutt	17
		Gutt	17
Lærerstudenter på høyskole (fokusgruppe)	Østlandet	Jente	22
		Gutt	23
		Gutt	24
		Gutt	22
		Gutt	23
Universitet, medisin, lærer, NHH, litteratur (fokusgruppe)	Vestlandet	Gutt	23
		Gutt	23
		Gutt	23
		Jente	23
Videregående, studiespesialisering (fokusgruppe)	Vestlandet	Gutt	17
		Gutt	17
		Gutt	17
		Jente	17
		Jente	17
Jobb i sportsbutikk (intervjuet hver for seg)	Vestlandet	Gutt	22
		Jente	25
Jobb i møbelforretning (fokusgruppe)	Vestlandet	Gutt	21
		Gutt	23
		Jente	22
		Jente	20
		Gutt	16
Videregående, helse- og oppvekstfag (enkeltintervjuer)	Nord-Norge	Jente	17
Jobb i bofellesskap (enkeltintervjuer)	Nord-Norge	Jente	19
Helse- og omsorgsarbeider	Østlandet	Jente	24
Selvstendig næringsdrivende	Nord-Norge	Gutt	24

Til sammen intervjuet vi 41 ungdommer, hvorav 19 gikk på videregående skole, 9 tok høyere utdanning og 13 var i jobb (inkludert lærlingene).

Referanser

- Bakken, A. (2017). *Ungdata 2017. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 10/17.
- Blom, S. (2016). *Holdninger til innvandrere og innvandring*. SSB Rapport 2016/41.
- Dale-Olsen, H. (2016). Gjennomtrekk av ansatte over tid: Ulike trender i forskjellige næringer? *Søkelys på arbeidslivet*, 01-02/2016 (Volum 33).
- Dølvik, J. E, Fløtten, T., Hippe, J. M. & Jordfald, B. (2014). *Den nordiske modellen mot 2030. Et nytt kapittel?* NordMod 2030. Fafo-rapport 2014:46.
- Friberg, J. H. (2017). Utvidelse av kampsonen. Artikkel. *Sosiologen*, <http://sosiologen.no/2017/05/utvidelse-av-kampsonen/>
- Kolsrud, K. & Skjåk, K. K. (2017). *Work Orientation, Norwegian part of ISSP, 2015. Study Documentation*. NSD - Norwegian Centre for Research Data.
- Kunnskapsdepartementet (2015). *Utdanning og arbeidsmarkedet. En gjennomgang av Statistisk sentralbyrås beregninger frem mot 2030*. Rapport.
- Meld. St. 29 (2016-2017). *Perspektivmeldingen 2017*. Tilråding fra Finansdepartementet 31. mars 2017.
- Mordal, T. L. (1989). *Som man spør, får man svar. Arbeid med survey-opplegg*. Tano.
- Nergaard, K. (2016). *Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2014*. Fafo-notat 2016:07.
- NOU 2011: 20. *Ungdom, makt og medvirkning*. Avgitt til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 13. desember 2011.
- Slettemeås, D. & Kjørstad, I. (2016). *Nyheter i en digitalisert hverdag. En landsdekkende undersøkelse av ungdom og unge voksnes mediarelaterte praksiser og nyhetskonsum via smarttelefon, sosiale medier og nyhetsaggregatorer*. SIFO, nr. 10 – 2016.
- Statistisk sentralbyrå (2017). Fakta om likestilling. <https://www.ssb.no/befolkning/nok-keltall/likestilling>
- Statens arbeidsmiljøinstitutt (2015). *Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2015*. STAMI-rapport Årg. 16, Nr. 3 (2015).
- Suttera, M. & Kocher, M. G. (2007). Trust and trustworthiness across different age groups. *Games and Economic Behavior*, 59(2), 364–382.
- Vrålstad, S. (2012). Mer aktive med tillit til andre. *Samfunnsspeilet*, 2012/2.
- Wollebæk, D. (2017). Tillitskultur under press? Artikkel. *Sosiologen*, <http://sosiologen.no/2016/12/tillitskultur-under-press/>
- Øia, T. (2011). *Nordiske ungdommers holdninger til likestilling*. Rapport 25/2011. NOVA.

Fagforbundets ungdomsbarometer 2017

I denne rapporten presenteres resultatene fra Fagforbundets ungdomsbarometer 2017. Her setter vi søkelyset på hva ungdom mellom 16 og 25 år mener og tror om yrkesvalg og sin egen framtid som arbeidstakere, hvordan de mener arbeidslivet bør fungere, hvordan de ser på fagforeningsmedlemskap og hva de synes om likestilling i arbeidsmarkedet. Videre undersøkes ungdommens interesse for samfunnsspørsmål, hvilke politiske saker som engasjerer og de unges tillit til samfunnsinstitusjoner og folk generelt. I rapporten benytter vi oss av en representativ undersøkelse til ungdom mellom 16 og 25 år og kvalitative intervjuer med ungdom på skole, i studier eller i jobb.

Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2017:32
ISBN 978-82-324-0402-5
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20640